

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2019–2022

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Darina Victoria Šablíj

**Komparace výkonné moci v České republice a Ruské
federaci**

Praha 2022

Vedoucí bakalářské práce: doc. JUDr. Jan Brázda, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED STUDIES

2019–2022

BACHELOR THESIS

Darina Victoria Šablij

**Comparison of executive power in the Czech Republic
and the Russian Federation**

Prague 2022

The Bachelor Thesis Work Supervisor: doc. JUDr. Jan Brázda, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 20. 2. 2022

Darina Victoria Šablíj

Poděkování

Děkuji docentovi Janu Brázdovi za cenné rady, věcné připomínky a vstřícnost při konzultacích a vypracování této bakalářské práce.

Anotace

Výkonná moc je spolu s mocí zákonodárnou a soudní součástí tripartity moci. Výkonnou moc v Rusku i v ČR tvoří prezident a vláda. Pravomoci moci výkonné, tedy provádění této moci vládou a prezidentem, jsou vymezeny v ústavních dokumentech. V českém prostředí se jedná především o Ústavu ČR (ústavní zákon ČNR č. 1/1993 Sb., Ústava ČR), v Rusku se pak jedná o Ústavu Ruské federace (КОНСТИТУЦИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ). Jak vláda, tak prezident mají pravomoci, které uplatňují vůči ostatním státním orgánům, ale zároveň je jejich moc více či méně limitována dalšími složkami moci, především mocí zákonodárnou. Hlavním cílem práce je komparace postavení a pravomocí prezidenta a vlády v ČR a v Rusku.

Klíčová slova

Česká republika, dělba moci, moc výkonná, prezident, Ruská federace, Ústavní právo, vláda.

Annotation

Executive power, along with the legislative and judicial power, is part of the tripartite power. The executive power in Russia and the Czech Republic consists of the president and the government. The powers of the executive power, the exercise of this power by the government and the president, are defined in the constitutional documents. In the Czech republic it is the Constitution of the Czech Republic (Constitutional Act of the Czech Republic No. 1/1993 Coll., The Constitution of the Czech Republic), in Russia it is the Constitution of the Russian Federation (КОНСТИТУЦИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ). Both, the government and the president, have powers that they exercise over other state bodies, but at the same time their power is more or less limited by other branches of power, especially the legislature. The main goal of this work is to compare the position and powers of the president and government in the Czech Republic and Russia.

Keywords

Constitutional law. the Czech Republic, Division of powers, Executive power, Government, President, the Russian Federation.

OBSAH

ÚVOD	8
TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1 VÝKONNÁ MOC V TRIPARTITĚ STÁTNÍ MOCI.....	11
2 ÚSTAVNÍ CHARAKTERISTIKA ČR	15
3 ÚSTAVNÍ CHARAKTERISTIKA RUSKÉ FEDERACE	21
PRAKTICKÁ ČÁST	27
4 VÝKONNÁ MOC V ČR A V RUSKÉ FEDERACI	27
4.1 Výkonná moc v ČR	27
4.2 Výkonná moc v Ruské federaci.....	34
5 KOMPARACE VÝKONNÉ MOCI V ČR A RUSKU	40
ZÁVĚR	47
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	48

ÚVOD

Již během novověku se zformovaly teorie, které následovaly praxe států ohledně dělby moci na zákonodárnou, výkonnou a soudní. Tato praxe přetrvala až do současnosti a v dnešní době tvoří základ ústavnosti většiny vyspělých států. Dělbá moci je zakotvena v hlavních právních dokumentech, v ústavách, které zároveň vymezují kompetence jednotlivých složek moci, jejich vzájemnou kontrolu a vyvažování, tedy mechanismus, který se v odborné literatuře označuje jako mechanismus tzv. *checks and balances*.

Stejně je tomu v Ústavě ČR i Ruské federace. V případě obou státních celků byla ústava v moderním a demokratickém chápání přijata až po rozpadu SSSR, nicméně ČR mělo s demokratickou ústavou v té době již zkušenosti v dob první republiky. V případě ČR to byla tedy první republika, na kterou bylo po roce 1989 při tvorbě ústavního systému navázáno, zatímco ruská ústava vycházela jednak z předchozích nedemokratických ústav, ale i z ústavních dokumentů jiných demokratických států.

V obou případech – tedy jak v případě ČR, tak v případě Ruské federace – ústavy zachovávají klasickou dělbu moci, jež rozlišuje moc zákonodárnou, výkonnou a soudní. Zatímco zákonodárná moc je tvořena dvoukomorovým orgánem (Parlament ČR a Federální shromáždění), soudní moc je svěřena dle ústavy nezávislým soudům a výkonná moc vládě a prezidentovi.

Hlavním cílem této práce je zaměřit pozornost právě na výkonnou moc a její hlavní představitele – prezidenta a vládu – a srovnat jejich postavení v českém a ruském ústavním pořádku. Tento cíl bude dosažen tak, že nejprve bude analyzována výkonná moc v ČR a následně pak výkonná moc v Ruské federaci. Hlavní gros práce se pak soustředí na komparaci výsledků obou analýz tak, aby bylo zřejmé, jaké jsou společné rysy výkonné moc ČR a Ruska a do jaké míry se oba systémy odlišují a v čem. Budou zároveň detekována „slabá místa“ v rámci obou výkonných mocí a vše bude následně kriticky zhodnoceno.

Vzhledem ke skutečnosti, že tematika výkonné moci je poměrně rozsáhlá a tato práce má je omezený rozsah, bude pozornost věnována především hlavním aspektům výkonné moci, tedy dvěma nejvýznamnějším orgánům – prezidentovi a vládě. Dále bude analyzován jednak vztah prezidenta k vládě, ale také vztah prezidenta, resp. vlády

k orgánům moci zákonodárné a soudní. V případě prezidenta bude pozornost soustředěna na jeho roli v zákonodárném procesu a na možnosti odvolání prezidenta. V případě vlády bude především analyzováno její fungování, její vztah k prezidentovi a k orgánům moci zákonodárné.

Hlavní výzkumnou otázkou je: Jaké jsou hlavní rozdíly v ústavním pojetí moci výkonné v ústavním systému České republiky a Ruska? Tato otázka bude zodpovězena prostřednictvím odpovědí na dílčí výzkumné otázky, které jsou:

- 1) Je postavení prezidenta v českém ústavním systému silnější nebo slabší než postavení prezidenta v ruském ústavním systému?
- 2) Je postavení vlády v tripartitě moci silnější v ČR nebo v Ruské federaci?

Práce bude ve své praktické části – tedy v případě obou analýz a jejich následné komparace – vycházet především z primárních pramenů, kterými jsou ústavní dokumenty, v nichž jsou základní rozvržení a pravomoci jednotlivých orgánů výkonné moci zakotveny. V případě ČR se jedná o ústavní zákon ČNR č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, v případě Ruské federace pak o Ústavu Ruské federace (КОНСТИТУЦИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ). V obou případech se jedná o aktuální znění ústavních dokumentů, tedy zákony jsou užívány ve znění pozdějších předpisů.

Kromě ústavních dokumentů jsou v práci v analytické části využity i další právní normy, např. zákon z 24. 4. 1991 č. N 1096-1, o volbách prezidenta Ruské federace, zákon č. 275/2012 Sb., o volbě prezidenta republiky a o změně některých zákonů atd. Je současně využita i odborná literatura zabývající se ústavním právem, a to jak české, tak zahraniční provenience. Využity jsou nejen odborné monografie, ale i články a internetové zdroje. Mezi hlavní teoretické zdroje pro práci posloužily kniha s názvem. *Státověda* autorů Jana Filipa a Jana Svatoně z roku 2011 (Wolters Kluwer Česká republika), Aleše Gerlocha, Jiřího Hřebejka a Vladimíra Zoubka *Ústavní systém České republiky* z roku 2013 (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk), kniha Jana Holzera *Politický systém Ruska: hledání státu* z roku 2001 (Centrum pro studium demokracie a kultury), kniha Vladimíra Klokočky *Ústavní zřízení evropských států: (srovnávací studie)* z roku 1996 (Linde), stať Michaely Leichtové *Od Sovětského svazu k řízené demokracii* vydanou ve sborníku *Nové demokracie střední a východní Evropy: komparace politických systémů* z roku 2008 (Oeconomica), kniha Václava Pavlíčka *Transformace ústavních systémů zemí střední*

a východní Evropy: sborník statí a texty ústav z roku 1999 (Vodnář) a od stejného autora kniha *Ústavní právo a státověda* z roku 2011 (Leges).

Ze zahraničních publikací byly využity knihy Jane Hendersonové s názvem *The Constitution of the Russian Federation. A Contextual Analysis* z roku 2011 (Oxford and Portland: Hart Publishing) a kniha autorek: Elena A. Kremyanskaya, Tamara O. Kuznetsova a Inna A. Rakitskaya s názvem *Russian Constitutional Law* z roku 2014 (Cambridge Scholar Publishing).

V práci je užíváno relativní množství odborných termínů, které jsou využity v souladu s obecným územ. V případě Ústavy/ústavy je tohoto pojmu využíváno jak v konkrétním smyslu, tedy Ústava ČR, Ústava Ruské federace, tak ve smyslu obecném, kdy je užito pojmu ústava (bez konkrétního označení). Zároveň je třeba zmínit i pojmenování Ruské federace, která je dnes běžně označovaná jako Rusko. V této práci jsou užívány oba termíny pro označení současného ruského státu jako synonyma.

TEORETICKÁ ČÁST

1 VÝKONNÁ MOC V TRIPARTITĚ STÁTNÍ MOCI

Již od dob starověkých společní se vytvářel stát jako nositel moci, který zastřešoval život na konkrétním území, udával pravidla, kterými se jeho příslušníci měli řídit, tato pravidla následně kontroloval a vynucoval. Tak vznikaly první právní systémy a současně i různé právní formy (od monokracií a despotií až k demokracii). Autor klasické teorie státovědy G. Jellinek pojímal stát jako společenství občanů, případně jako celek, který se ztotožňuje s vládnoucí mocí.¹ Dnes je stát pojímán jako instituce, jejíž formalizace je založena především na právu.²

Hlavním znakem současného moderního státu je jeho *legalita* a *legitimita*. Pokud jde o pojem *legitimita*, je odvozen od latinského slova *lex* (2. pád *legis*), které znamená zákon, a označuje hlavní normativní povahu státní moci, tedy určuje, co má být.³ V demokratické společnosti je pak *legitimita* spojená s *legalitou*, která znamená zákonnost politického jednání. Jak uvádí Svatoň, „v moderních demokratických státech lze za státní moc považovat legitimní, právem sankcionovanou schopnost státu ovlivňovat subjekty společenských vztahů a jejich chování (a to i proti jejich vůli).“⁴

Pro formu vlády států v současnosti je typická dělba moci, která ne jedné straně omezuje jednotlivé nositele konkrétní moci a na druhé zároveň vytváří systém jejich vzájemné kontroly. V 17. století teorii dělby moci formuloval John Locke, který rozdělil moc na exekutivní, legislativní a federativní. Následně tuto koncepci přepracoval francouzský filozof a státovědec Charles Louis Montesquieu, dle jehož učení se státní moc dělí na moc zákonodárnou, výkonnou a soudní.⁵ Zatímco zákonodárná moc má za úkol vytvářet

¹ JELLINEK, Georg, *Všeobecná státověda*, Praha: J. Leichter 1906, s. 145 an.

² SVATOŇ, Jan, Stát a formy státoprávního uspořádání. In: *Stát, prostor, politika: vybrané otázky politické geografie*. Praha: Univerzita Karlova, 2000. ISBN 80-238-5566-2, s. 223.

³ ADAMOVÁ, Karolina a Ladislav KRÍŽKOVSKÝ. *Základy politologie*. Praha: C.H. Beck, 2000. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-315-9, s. 120.

⁴ SVATOŇ, Jan, Stát a formy státoprávního uspořádání. In: *Stát, prostor, politika: vybrané otázky politické geografie*. Praha: Univerzita Karlova, 2000. ISBN 80-238-5566-2, s. 226.

⁵ ŠAMALÍK, František, Počátky moderního konstitucionalismu, In: KUNC, Jiří a Zdeněk PINC. *Demokracie a ústavnost*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7066-309-X, s. 30.

právní normy, přijímat zákony, výkonná moc tyto zákony prosazuje a soudní moc kontroluje ústavnost zákonů a aplikuje zákonné normy.

Dle současného poznání má teorie dělby moci množství variant, od dualistické, která zahrnuje tvorbu zákonů a jejich provádění, kdy soudnictví je součástí provádění zákonů, tripartistické, kdy se jedná o klasickou tripartitu moci, po kvadrupartistickou, kdy dochází ke členění výkonné moci na vládní a výkonnou.⁶

Dělba moci může být horizontální, tedy dělba na stejné úrovni nebo vertikální, kdy se jedná zpravidla o působnost mezi federací a jejími subjekty. Současně je třeba zmínit ještě některé přístupy k vymezení jednotlivých mocí ve státy. Jednak je to formální přístup, který rozlišuje jednotlivé části tripartity státní moci dle obsahu aktů, které vydávají (ústavní zákon, zákon, dekret, správní akt, rozsudek apod.). Je tedy možné konstatovat, že zatímco zákon je projevem moci zákonodárné, rozsudek patří do kompetence moci soudní a správní akt je pak projev moci výkonné.⁷

Materiální přístup pak rozlišuje jednotlivé prvky dělby moci podle obsahu jejich činností. V případě, že výsledkem činnosti státní moci je obecné pravidlo chování, tedy zákon, jedná se o moc zákonodárnou, pokud je obsahem aplikace právních norem v hierarchicky uspořádaném systému, jedná se o moc výkonnou, a nezávislé rozhodnutí v případě sporu provádí moc soudní.⁸

Dále je možné jednotlivé prvky dělby moci klasifikovat v subjektivním smyslu, a to dle orgánů, které mocí disponují. Akty zákonodárského sboru jsou tedy projevem moci zákonodárné, akty výkonné moci projevem moci soudní apod. V právním smyslu je pak možné konstatovat, že akty zákonodárné moci jsou obecné závazné, akty výkonné moci jsou typické svou nařizovací pravomocí a pro rozhodování soudní moci je typická nezávislost a nestrannost a rozhodování v individuálně určených věcech na základě zákona.

⁶ FILIP, Jan a Jan SVATONĚ. *Státověda*. 5. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. ISBN 978-80-7357-685-1, s. 125.

⁷ Tamtéž, s. 126.

⁸ Tamtéž, s. 126.

V souvislosti s dělbou moci ve státě je také třeba zmínit i systém *checks and balances*, tedy mechanismus nebo systém brzd a rovnováhy. Tento mechanismus vychází z premisy, že jednotlivé státní moci musí být v rovnováze tak, aby žádná nepřevážila nad ostatními. Výkonná moc tak zpravidla musí být zřízená na základě zákona nejvyšší právní síly (tedy většinou ústavního zákona) a musí se realizovat na základě zákona a v jeho mezích. Na zákonodárnou moc musí mít vliv moc výkonná soudní (např. ústavní soudnictví). Moc soudní pak rozhoduje na základě zákonů, a přestože je nezávislá na výkonných i zákonodárných orgánech, řídí se pouze zákony. Každý ústavní systém pak konkrétně specifikuje další aspekty systému *checks and balances*, mezi které patří např. jmenování soudců orgánem moci výkonné, kontrola zákonodárného sboru (např. parlamentu) vlády v institutu vyslovení důvěry nebo nedůvěry vládě, možnost zrušit protiústavní právní předpis ústavním soudnictvím apod.⁹

V případě výkonné moci je zpravidla nejvyšším orgánem vláda. Vláda společně s dalšími orgány a velmi často i spolu s hlavou státu tvoří exekutivu. Kromě vlády jsou součástí výkonné moci velmi často i hlava státu. Dále je pak možné mluvit o specializovaných orgánech, ministerstvech, v jejich čele stojí člen vlády, ministr. Kromě ministerstev je možné setkat se s dalšími orgány výkonné moci, v jejichž čele stojí vedoucí, který není členem vlády. V tomto případě je možné mluvit o ústředních orgánech státní správy.¹⁰

Pokud jde o vládu jako jeden z vrcholných orgánů moci výkonné, jedná se zpravidla o kolegiální orgán, který tvoří jednotliví ministři, mající v kompetenci určitou předmětově vymezenou oblast veřejné správy (zdravotnictví, finance apod.). Teoreticky je možné rozlišit několik způsobů ustavení vlády – v první řadě jde o ustanovení dualistické, kdy hlava státu má neomezenou pravomoc ve jmenování členů vlády, dále pak je konstituční parlamentní monarchie, kdy panovník zpravidla akceptuje k ustanovení vládu politickou většinou vzešlou z voleb do zákonodárného sboru. Další možností ustavení hlavního orgánu výkonné moci je prezidentská republika, kdy jsou členové vlády

⁹ CONNOLLY, William E., David MILLER, Alan RYAN a Janet COLEMAN, ed. *Blackwellova encyklopedie politického myšlení*. Vyd. 2. Brno: Barrister & Principal, 2000. Studium (Barrister & Principal). ISBN 80-85947-56-0, s. 130.

¹⁰ FILIP, Jan a Jan SVATOŇ. *Státověda*. 5. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. ISBN 978-80-7357-685-1, s. 240–241.

jmenovány prezidentem (např. USA). Další možností pak je parlamentní republika, kdy prezident jmenuje předsedu vlády a na jeho návrh i ostatní členy vlády.¹¹

¹¹ FILIP, Jan a Jan SVATONĚ. *Státověda*. 5. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. ISBN 978-80-7357-685-1, s. 242.

2 ÚSTAVNÍ CHARAKTERISTIKA ČR

Ústava je základní zákon každého státu a dá se konstatovat, že je „*právním výrazem existence státu*.“¹² O konstitucionalismu je možné v českých zemích mluvit již od poloviny 19. století, kdy v roce 1848 byla přijata první ústava. Právní historikové zpravidla dělí ústavní vývoj v českých zemích na tři základní etapy. První etapou je období od roku 1918 do vzniku samostatného Československa, tedy období v letech 1848–1918. V této době byly české země součástí Rakouska a od roku 1867 Rakouska-Uherska. Po několika více či méně zdařilých pokusech o ústavu byla v roce 1861 vyhlášena tzv. únorová ústava, která byla ústavou oktrojovanou, tedy nařízenou panovníkem.¹³

Dalším obdobím v ústavním vývoji českých zemích představovalo období Československa, které vzniklo 28. října 1918. Nedlouho poté byla v roce 1920 přijata ústava, která zakotvila nejen demokratický režim na území Čech, Moravy, Slezska, Slovenska a Podkarpatské Rusi, ale dala vzniknout i významným státním institucím, z nichž některé přetrvaly dodnes. Tato ústava svěřila zákonodárnou moc Národnímu shromáždění, které se skládalo z Poslanecké sněmovny a Senátu. Významné pravomoci byly svěřeny i hlavě státu, prezidentovi, který byl volen na 7 let.

Hlavním orgánem moci vládní a výkonné byla vláda odpovědná Poslanecké sněmovně, která jí mohla vyslovit nedůvěru.¹⁴ Vláda mohla vydat nařízení k provedení zákona a v jeho mezích.¹⁵ Ústava z roku 1920 zaváděla i instituce Ústavního soudu.¹⁶

Ústava pozbyla fakticky své platnosti v období režimů druhé republiky a v době tzv. protektorátu Čechy a Morava, proto vznikla nutnost po skončení druhé světové války vytvořit novou ústavu. Vlivem mezinárodních i vnitropolitických událostí se v Československu v letech 1945–1948 upevnila moc komunistické strany, pod jejíž taktovkou vznikla tzv. ústava 9. května z roku 1948.¹⁷ Další ústavou, která byla v období

¹² GERLOCH, Aleš, Jiří HŘEBEJK a Vladimír ZOUBEK. *Ústavní systém České republiky*. 5. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-423-7, s. 11.

¹³ Tamtéž, s. 15.

¹⁴ § 75 zákona č. 121/1920 Sb. z. a n., kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky.

¹⁵ § 81 zákona č. 121/1920 Sb. z. a n., kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky.

¹⁶ § 54 odst. 13 zákona č. 121/1920 Sb. z. a n., kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky.

¹⁷ Zákon č. 150/1948 Sb.

komunismu přijata, byla ústava z roku 1960, která byla přijata jako ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava ČSSR.

Druhé období českého, resp. československého, konstitucionalismu pokračovalo ještě po konci komunistického režimu v roce 1989 a skončilo rozdělením Československa na Českou a Slovenskou republiku v roce 1993.¹⁸ Třetí období začalo vyhlášením Ústavy ČR jako ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, která nabyla účinnosti 1. 1. 1993.

Nutnost nové ústavy byla v Československu patrná již v 80. letech 20. století a od jara 1986 se začalo na textu nové ústavy pracovat. V té době se počítalo s trojjedinou ústavou, tedy s ústavou federální, ústavou českou a ústavou slovenskou. Přípravy této ústavy přerušila sametová revoluce v roce 1989 a k myšlence nové ústavy se vrátilo Občanské fórum na počátku roku 1990.¹⁹ V roce 1992 ovšem proběhly parlamentní volby, které potvrdily snahu rozdělení Československa na dva samostatné státy (zvítězily strany: Občanská demokratická strana a Hnutí za demokratické Slovensko). Vítězové voleb se následně v létě 1992 domluvili na rozdělení československého státu. V souvislosti s tímto vývojem bylo třeba vypracovat novou ústavu pro samostatnou Českou republiku.²⁰

Při vypracování Ústavy ČR se tak vycházelo z již rozpracované ústavy pro Česko a byla ustanovena speciální komise, aby tento návrh dopracovala. „*Komisi pro přípravu Ústavy ČR se v průběhu prací podařilo kompromisem vyřešit hlavní rozpory mezi tehdy tzv. koaličními a opozičními politiky, a to zařazením Listiny základních práv a svobod do ústavního pořádku v nezměněné podobě, tedy tak, jak ji v lednu 1991 schválilo Federální shromáždění a koncepci Parlamentu České republiky jako dvoukomorového orgánu, sestávajícího se z Poslanecké sněmovny a Senátu.*“²¹ Tato ústava platí do současnosti a spolu s Listinou základních práv a svobod a ústavními zákona tvoří ústavní pořádek.²² Přijetí Ústavy ČR předcházelo přijetí ústavního zákona ČNR č. 4/1993 Sb., o opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské federativní republiky. Vzhledem ke

¹⁸ GERLOCH, Aleš, Jiří HŘEBEJK a Vladimír ZOUBEK. *Ústavní systém České republiky*. 5. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-423-7, s. 51–53.

¹⁹ Tamtéž, s. 69–70.

²⁰ RYCHLÍK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století: spolupráce a konflikty 1914-1992*. Vydání ve Vyšehradu druhé. Praha: Vyšehrad, 2015. ISBN 978-80-7429-631-4, s. 571 an.

²¹ GERLOCH, Aleš, Jiří HŘEBEJK a Vladimír ZOUBEK. *Ústavní systém České republiky*. 5. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-423-7, s. 70.

²² Článek 3 a článek 112 zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

skutečnosti, že ústavu tvoří jednak samotná Ústava ČR, ale také katalog lidských a občanský práv, tedy Listiny základních práv a svobod, je možné označit českou ústavu z ústavu polylegální.²³

Ústava ČR tedy zakotvuje jednak základní státní struktury a jejich fungování, současně ale také i základní lidská práva a svobody. Ideově vychází z ústavy z roku 1920, přestože ústava z roku 1920 byla pozitivistická a národní, zatímco ústava z roku 1993 zdůrazňuje dělbu moci, pluralitní demokratické aspekty, založené především na uznání územní samosprávy atd.²⁴

Ústava se skládá celkem z preambule a 113 článků, které jsou rozděleny do osmi hlav. Preambule se odvolává na historickou tradici – na státnost zemí Koruny české a státnost československou. Jak poukazuje Sládeček a spol., první slova preambule, tedy „*My, občané České republiky*“, a poslední část preambule „*přijímáme tuto Ústavu České republiky*“ odkazují na preambuli Ústavy USA („*My lid Spojených států, ...dáváme si tuto Ústavu Spojených států amerických*“).²⁵

Hlava první ústavy obsahuje základní ustanovení, tedy především základní principy a charakteristiku České republiky, která je podle čl. 1 „*svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát*“,²⁶ který dodržuje mezinárodní závazky. Dále ústava deklaruje, že lid je zdrojem veškeré státní moci, kterou vykonává prostřednictvím orgánů moci zákonodárné výkonné a soudní.²⁷ Ústava ČR se tedy hlásí ke klasické dělbě moci. Ústava zároveň obsahuje i možnost referenda, kdy podle čl. 2 odst. 2 má zákon stanovit, kdy lid vykonává svoji moc přímo. Takový zákon o celorepublikovém referendu do současné doby ovšem přijat nebyl. Je možné zmínit epizodický ústavní zákon č. 515/2002 Sb., o referendu o přistoupení České republiky k Evropské unii, a referenda, která se mohou konat na místní a krajské úrovni.

²³ PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo a státní věda. II. díl. Ústavní právo České republiky*. Praha: Leges, 2011. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-90-5, s. 328 an.

²⁴ GERLOCH, Aleš, Jiří HŘEBEJK a Vladimír ZOUBEK. *Ústavní systém České republiky*. 5. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-423-7, s. 72.

²⁵ SLÁDEČEK, Vladimír. *Ústava České republiky: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2016. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-590-9, s. 4.

²⁶ Článek 1 odst. 1 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

²⁷ Článek 2 odst. 1 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

Ústava dále stanoví, že „každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá.“²⁸ Současně Ústava ČR stanoví, že její součástí je i listiny základních práv a svobod²⁹ a tato práva a svobody jsou pod ochranou soudní moci.³⁰ Dle ústavy je hlavním rysem politického uspořádání svobodný a dobrovolný vznik politických stran, které spolu navzájem soutěží.³¹

Změny ústavy, které jsou vymezeny v čl. 9, je možné provádět pouze ústavními zákony. K přijetí ústavního zákona je pak na rozdíl od běžných zákonů potřeba vyšší volební kvórum. Zatímco k přijetí běžného zákona je potřeba souhlasu poloviny přítomných poslanců nebo senátorů, přičemž Poslanecká sněmovna nebo Senát jsou usnášeníschopné za přítomnosti alespoň jedné třetiny poslanců nebo senátorů. V případě ústavního zákona je třeba třípětinové většiny všech poslanců a třípětinové většiny přítomných senátorů.³² Jak vyplývá z uvedeného, změny ústavy vyžadují daleko větší míru konsenzu poslanců a senátorů než běžné zákony, a proto můžeme řadit Ústavu ČR mezi ústavy rigidní, tedy takové, jejichž ustanovení nejsou snadno změnitelná.³³ Zároveň ústava zakazuje změnu podstatných náležitostí demokratického právního státu.³⁴

V základních ustanoveních je současně zakotveno, že Česká republika je vázaná mezinárodními smlouvami, které jsou součástí právního řádu a také, že právě mezinárodní smlouvou mohou být některé pravomoci orgánů České republiky přeneseny na mezinárodní organizaci, což je ustanovení, které bylo zavedeno v souvislosti se vstupem ČR do EU, díky kterému následně mohly být některé pravomoci přeneseny na orgány EU.³⁵

Do obecných ustanovení dále patří ustanovení o hlavním městě, kterým je dle Ústavy ČR Praha,³⁶ zakotvení územní celistvosti ČR,³⁷ pravidlo, že nikdo nemůže být proti své vůli

²⁸ Článek 2 odst. 4 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

²⁹ Článek 3 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

³⁰ Článek 4 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

³¹ Článek 5 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

³² GERLOCH, Aleš, JIŘÍ HŘEBEJK a VLADIMÍR ZOUBEK. *Ústavní systém České republiky*. 5. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-423-7, s. 163.

³³ SLÁDEČEK, Vladimír. *Ústava České republiky: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2016. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-590-9, s. 106.

³⁴ Článek 9 odst. 2 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

³⁵ Článek 10 a 10a ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

³⁶ Článek 13 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

³⁷ Článek 11 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

zbaven státního občanství³⁸ a ustanovení, že státními symboly jsou velký a malý státní znak, státní barvy, státní vlajka, vlajka prezidenta republiky, státní pečeť a státní hymna.³⁹ Základní ustanovení pamatují také na ochranu přírody a přírodního bohatství⁴⁰ a územní samosprávu, která zaručena.⁴¹

Hlava druhá Ústavy ČR vymezuje moc zákonodárnou, která se nachází v čl. 15–53. Hlavními znaky zákonodárné moci je bikameralismus, tedy dvoukomorový zákonodárný sbor, který se skládá z Poslanecké sněmovny a Senátu. Ústava určuje zároveň aktivní a pasivní volební právo pro poslance a senátora, stavuje neslučitelnost funkcí a zákonodárný proces. Určuje, jakým způsobem může zasáhnout prezident v souladu s jeho právem veta do zákonodárného procesu⁴² a jak jsou zákony a mezinárodní smlouvy, které se stanou součástí právního pořádku ČR vyhlášovány.⁴³

Hlavu třetí Ústavy ČR zaujímají ustanovení týkající se moci výkonné, která je předmětem dalšího výkladu (viz kapitola 4). Na tomto místě je vhodně pouze stručně uvést, že v rámci moci výkonné jsou v Ústavě ČR stanoveny pravomoci prezidenta republiky, konkrétně v čl. 54–66, a vlády, v čl. 67–80. Prezident je hlavou státu a je ze své funkce neodpovědný. Do roku 2013 byl volen parlamentem, ale od té doby je volen v přímých volbách. Vláda je pak v Ústavě ČR charakterizována jako vrcholný orgán výkonné moci a je odpovědná Poslanecké sněmovně. Poslanecká sněmovna vyslovuje vládě důvěru,⁴⁴ a to po jejím jmenování prezidentem, nebo pokud o to vláda požádá. Poslanecká sněmovna může vládě vyslovit i nedůvěru.⁴⁵

Jako poslední z tripartity moci je moc soudní, která je charakterizovaná v čl. 81–96 Ústavy ČR. V uvedených člancích, které tvoří hlavu čtvrtou, se vyskytují jednak obecné zásady soudní moci – tedy, že ji vykonávají jménem republiky nezávislé soudy⁴⁶, ale jsou zde vyjmenovány některé ze záruk nezávislosti soudcovské moci, např. nemožnost

³⁸ Článek 12 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

³⁹ Článek 14 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

⁴⁰ Článek 7 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

⁴¹ Článek 8 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

⁴² Článek 50 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

⁴³ Článek 53 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

⁴⁴ Článek 71 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

⁴⁵ Článek 72 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

⁴⁶ Článek 81 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

odvolání nebo přeložení soudce proti jeho vůli, neslučitelnost funkce soudce s funkcí prezidenta republiky, člena Parlamentu nebo s funkcí ve veřejné správě.⁴⁷ Kromě obecné soustavy soudu Ústava ČR zakotvuje instituci Ústavního soudu, konkrétně v čl. 83–89.

V hlavě páté, která je tvořena pouze jedním čl., a to článkem 97, je zakotvena instituce Nejvyššího kontrolního úřadu, který je nezávislým orgánem, jež „*vykonává kontrolu hospodaření se státním majetkem a plnění státního rozpočtu.*“⁴⁸ V čl. 98, který tvoří hlavu šestou, je zakotveno postavení a působnost České národní banky, jejímž cílem je „*péče o cenovou stabilitu; do její činnosti lze zasahovat pouze na základě zákona.*“⁴⁹

V hlavě sedmé jsou vytyčeny základní práva související s místní samosprávou. Jsou zde vymezeny obce, které jsou základními samosprávnými celky a kraje, které jsou vyššími územními samosprávnými celky. Hlava osmá pak zakotvuje přechodná a závěrečná ustanovení, např. výklad pojmu ústavní pořádek⁵⁰ apod.

Od svého přijetí v roce 1993 byla Ústava ČR několikrát změněna. Tyto změny probíhaly prostřednictvím ústavních zákonů, které doplňovaly nebo měnily jednotlivá ustanovení. Významnými změnami byl ústavní zákon č. 395/2001 Sb., kterým se mění ústavní zákon ČNR č. 1/1993, Ústava ČR, tzv. euronovela Ústavy, která umožnila jednak učinit některým mezinárodním smlouvám přímo součástí právního řádu a také přenesení některých pravomocí ČR na zahraniční instituce práv v důsledku přijetí mezinárodní smlouvy.⁵¹ Další významnou změnu Ústavy přinesl ústavní zákon č. 235/2012 Sb., neboť právě touto novelizací Ústavy došlo ke změně formy volby prezidenta republiky. Od roku 2013 byl prezident volen v přímých volbách.

⁴⁷ Článek 82 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

⁴⁸ Článek 97 odst. 1 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

⁴⁹ Článek 98 odst. 1 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

⁵⁰ Článek 112 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

⁵¹ GERLOCH, Aleš, Jiří HŘEBEJK a Vladimír ZOUBEK. *Ústavní systém České republiky*. 5. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-423-7, s. 98–99.

3 ÚSTAVNÍ CHARAKTERISTIKA RUSKÉ FEDERACE

Ústavní vývoj Ruska začal o něco později než v českých zemích, protože první ústavní dokument byl schválen až v roce 1918. Během první světové války se velmi zhoršilo postavení Ruska nejen v mezinárodní politice, ale krize se projevila i na vnitrostátní úrovni. Neúspěchy ruského vojska v první světové válce spolu se zhoršující se sociální a ekonomickou situací vedly k únorové revoluci 1917, během které 15. března 1917 abdikoval car Mikuláš II. a ustavila se prozatímní vláda. Ovšem ani tato vláda neměla dlouhého trvání, protože již na podzim 1917 proběhl bolševický převrat a vládu se ujal Vladimír Iljič Lenin jako předseda vlády sovětského Ruska.⁵²

První dělnická vláda, Rada lidových komisařů, pod předsednictvím V. I. Lenina vydala 2. (15.) listopadu 1917 *Deklaraci práv národů Ruska*, která deklarovala národnostní politiky sovětské vlády. Hlavní bodem této deklarace byla rovnost a svrchovanost národů Ruska, dále pak jejich právo na svobodné sebeurčení. Dokument dále stanovil zrušení veškerých národnostních a národnostně-náboženských výsad a omezení a zaručil svobodný rozvoj národnostních menšin.⁵³

Právní akty III. Všeruského sjezdu sovětů potvrdilo federativní státní zřízení Ruské republiky a zároveň sjezd přijal *Deklaraci práv pracujícího a vykořisťovaného lidu*. Ústava byla přijata na V. Všeruském sjezdu sovětů dne 10. července 1918. Rusko bylo touto ústavou prohlášeno za republiku.⁵⁴ Jako hlavní úkol Ruské socialistické federativní sovětské republiky ústava uváděla „*zřízení diktatury městského a vesnického proletariátu a chudého rolnictva*.“⁵⁵ Ústava dále stanovila, že nejvyšší moc v Ruské socialistické federativní sovětské republice patří Všeruskému sjezdu sovětů, který se skládal ze zástupců městských sovětů (1 zástupce na 25 000 voličů a zástupců gubernských sjezdů

⁵² ŠVANKMAJER, Milan. *Dějiny Ruska*. 5., rozš. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-613-2, s. 310–315.

⁵³ VLČEK, Eduard, SCHELLE, Karel, *Právní dějiny*. 3. *Státy střední a východní Evropy*. Brno: MU v Brně a Doplněk. Edice učebnice Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. ISBN 80-7239-18-X, s. 78.

⁵⁴ Tamtéž, s. 79–80.

⁵⁵ Hlava pátá odst. 9 Ústavy Ruské socialistické federativní sovětské republiky. Cit. dle VLČEK, Eduard. *Moderní dějiny státu a práva v dokumentech*. Brno: Masarykova univerzita, 1993. ISBN 80-210-0605-6, s. 10.

podle klíče: jeden zástupce na 125 000 obyvatel).⁵⁶ Všeruský sjezd sovětů dále volil Všeruské ústřední výkonný výbor sovětů, který byl Všeruskému sjezdu sovětů odpovědný.

Zároveň byl Všeruský ústřední výkonný výbor sovětů byl nejvyšším zákonodárným, nařizovacím a kontrolním orgánem tak, že měl usměrňovat činnost dělnicko-rolnické vlády dalších orgánů. Zároveň schvaloval osnovy dekretů a návrhy, které předkládala Rada lidových komisařů a měl za úkol svolávat Všeruský sjezd sovětů.⁵⁷ V čele státní správy pak stála Rada lidových komisařů, která vydávala dekrety, nařízení a instrukce pro „správný a rychlý chod státního života.“⁵⁸

Další ústavou, která byla v SSSR přijata, byl Základní zákon (ústava) Svazu sovětských socialistických republik. Tato ústava byla přijata 31. ledna 1924. jednalo se fakticky o smlouvu o utvoření Svazu sovětských socialistických republik – tedy Ruské socialistické federativní sovětské republiky, Ukrajinské socialistické sovětské republiky, Běloruské socialistické sovětské republiky a Zakavkazské socialistické federativní sovětské republiky. Z uvedených republik vznikl Svaz sovětských socialistických republik, SSSR.⁵⁹

K výrazným změnám v uspořádání státního života v SSSR došlo během 30. let 20. století. Na vesnici proběhla kolektivizace, došlo k vybudování státního průmyslu, kdy hlavní roli sehrál těžký průmysl. Dne 5. prosince 1936 proběhl VIII. Všeobecný sjezd sovětů, který schválil novou ústavu SSSR. Tato ústava mimo jiné zakotvovala i zásadu: „Kdo nepracuje, ať nejí!“⁶⁰ Hlavní úlohu hrály v politickém životě Ruska po většinu 20. století hrály sověty, což byli v roce 1918 dělníci, vojenští a rolníci zástupci lidu, v roce 1936 se jednalo o pracující zástupce lidu a v roce 1977 o lidové poslance.⁶¹

⁵⁶ Hlava šestá odst. 25 Ústavy Ruské socialistické federativní sovětské republiky. Cit. dle VLČEK, Eduard. *Moderní dějiny státu a práva v dokumentech*. Brno: Masarykova univerzita, 1993. ISBN 80-210-0605-6, s. 10.

⁵⁷ Tamtéž, hlava sedmá odst. 31–36 Ústavy Ruské socialistické federativní sovětské republiky.

⁵⁸ Tamtéž, hlava osmá odst. 38 Ústavy Ruské socialistické federativní sovětské republiky.

⁵⁹ VLČEK, Eduard. *Moderní dějiny státu a práva v dokumentech*. Brno: Masarykova univerzita, 1993. ISBN 80-210-0605-6, s. 22–36.

⁶⁰ Článek 12 Ústavy Svazu sovětských socialistických republik. Cit. dle VLČEK, Eduard. *Moderní dějiny státu a práva v dokumentech*. Brno: Masarykova univerzita, 1993. ISBN 80-210-0605-6, s. 37.

⁶¹ HENDERSON, Jane. *The Constitution of the Russian Federation. A Contextual Analysis*. Oxford and Portland: Hart Publishing 2011. ISBN 978-1-84113-784-1, s. 37.

Dalším významným ústavním dokumentem pak byla ústava z roku 1977, která zakotvila, že veškerá moc v SSSR patří lidu a „*lid vykonává státní moc prostřednictvím sovětů lidových poslanců, kteří tvoří politický základ SSSR.*“⁶² Nicméně následující ústavní změny, a především změny v 80. letech 20. století představovaly počátek období transformace směrem k demokratizaci společnosti. V roce 1988 došlo k ústavním změnám, které přijal Nejvyšší sovět, mezi které patřilo např. zřízení voleného Sjezdu lidových poslanců jako nejvyššího zákonodárného sboru a zavedení funkce prezidenta, který byl volený Sjezdem.⁶³

V březnu 1989 proběhly v Rusku parlamentní volby, které následovaly volby Nejvyššího sovětu a na následném Sjezdu lidových poslanců byl jako prezident potvrzen M. Gorbačov. V prosinci 1990 došlo k vytvoření Ústavního soudu. V roce 1990 pak došlo k rozpadu Svazu sovětských socialistických republik a 12. prosince 1993 s účinností od 25. prosince 1993 byla přijata nová Ústava Ruské federace.

Rozhodnutí o tom, že je nutné přijmout novou ústavu padlo již v polovině roku 1990, kdy byla vytvořena Ústavní komise s 102 členy, kterými byli lidový poslanci, jejichž úkolem bylo předložení ústavního návrhu. První verze ústavy byla předložena na podzim 1990, nicméně tato verze byla následně několikrát přepracovaná. Kromě tohoto oficiálního návrhu byly vypracovány i jiné návrhy např. některými politickými hnutími nebo i jednotlivci.⁶⁴

Během roku 1992 se práce na ústavě trochu zpomalily, neboť v této době docházelo k četným konfliktům mezi prezidentem a poslanci o rozsah prezidentských pravomocí. Do sporů zasáhl i Ústavní soud, a nakonec bylo rozhodnuto, že bude vyhlášeno referendum, které mělo rozhodnout o důvěře prezidentovi. V referendu, které se konalo 25. dubna 1993 a 58,7 % zúčastněných se postavilo za prezidenta. V září 1993 prezident B. Jelcin rozpustil obě komory zákonodárného sboru a vyhlásil výjimečný stav. Následně

⁶² Článek 2 Ústavy Svazu sovětských socialistických republik, která byla schválena na mimořádném zasedání Nejvyššího sovětu SSSR 7. října 1977. Cit. dle VLČEK, Eduard. *Moderní dějiny státu a práva v dokumentech*. Brno: Masarykova univerzita, 1993. ISBN 80-210-0605-6, s. 62.

⁶³ HOLZER, Jan. *Politický systém Ruska: hledání státu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001. Politologická řada. ISBN 80-85959-97-6, s. 26.

⁶⁴ PAVLÍČEK, Václav. *Transformace ústavních systémů zemí střední a východní Evropy: sborník statí a texty ústav*. Praha: Vodnář, 1999. ISBN 80-85889-29-3, s. 238 an.

bylo přistoupeno k hlasování o nové ústavě, která byla většinou hlasů (58,4 % voličů) přijata.⁶⁵

Ústava z roku 1993 začíná preambulí. Existencí preambule navázala ruská ústava na tradici předchozích ústav, které všechny, s výjimkou ústavy z roku 1936, měly preambule. Zároveň na rozdíl o Ústavy ČR se jedná o ústavu monolegální, tedy v Ústavě Ruské federace jsou zakotveny, kromě základních státoporných norem, i lidská práva a svobody (čl. 17–64 Ústavy Ruské federace). J. Hendersonová označila preambuli jako „*pouhý poetický úvod do Ústavy*“;⁶⁶ nicméně je možné konstatovat, že přestože se preambule takto může jevit, plní velmi důležitou funkci. Především myšlenkově, historicky a hodnotově ukotvuje všechny ustanovení ústavy, odvolává se na principy rovnosti a sebeurčení národů, ale také se hlásí k památce předků. Kromě toho se hlásí ke zodpovědnosti, a to jak vůči současné, tak i vůči budoucím generacím. Je tedy patrné, přestože preambule nepřináší žádné normy nebo státoporná ustanovení, je důležitým úvodem k samotné ústavě, a právě proto je její důležitou součástí.

Uvedená ústava zakotvila Rusko jako demokratický stát,⁶⁷ federativní stát s republikánskou formou vlády. Podle čl. 2 je nejvyšší hodnotou člověk a jeho práva a svobody. Obecně je tedy možné konstatovat, že v úvodu ústavy jsou zakotvena nejdůležitější práva a svobody. Je zde také vymezeno, že zdrojem veškeré státní moci je lid, který tuto moc vykonává prostřednictvím státních orgánů a orgánů místních samospráv.⁶⁸

Lid současně podle ruské ústavy může vykonávat svoji moc přímo, a to prostřednictvím referenda a voleb. Zároveň ústava stanoví, že v případě, že by si někdo chtěl usurpovat moc ruské federace, bude potrestán dle federálního zákona.

Hlavní postavou ruského politického systému je prezident disponující rozsáhlými pravomocemi, což navazuje na tradici ruské státnosti, „*kteřá je založena na*

⁶⁵ Tamtéž, s. 239.

⁶⁶ HENDERSON, Jane. *The Constitution of the Russian Federation. A Contextual Analysis*. Oxford and Portland: Hart Publishing 2011. ISBN 978-1-84113-784-1, s. 82.

⁶⁷ Článek 1 Ústavy Ruské federace. КОНСТИТУЦИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ [online], [cit. 2022-02-05]. Dostupné z WWW: <http://www.constitution.ru/index.htm>.

⁶⁸ Článek 3 odst. 2 Ústavy Ruské federace. КОНСТИТУЦИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ [online], [cit. 2022-02-05]. Dostupné z WWW: <http://www.constitution.ru/index.htm>.

*personifikovaném způsobu reprezentace a efektivní vládě.*⁶⁹ Pravomoci a povinnosti prezidenta jsou zakotveny v čl. 80–93 Ústavy Ruské federace. Postavení prezidenta v rámci moci výkonné je součástí kapitoly 5, zde je na místě uvést, že Rusko se řadí mezi tzv. poloprezidentské systémy, kde je prezident volen v přímých volbách na šest let. Kromě toho je součástí výkonné moci vláda, která funguje jako „*sbor vykonavatelů prezidentské politiky.*“⁷⁰

Hlavním orgánem moci zákonodárné je Ruský parlament (Federální shromáždění), který se skládá ze dvou komor: Státní duma a Rady federace. Státní дума jako dolní komora parlamentu je volena v přímých volbách a 450 poslanců, kteří jsou voleni na pět let.⁷¹ V horní komoře parlamentu zasedají dva zástupci z každého regionu.

Státní дума dává souhlas prezidentovi se jmenováním předsedy vlády a rozhoduje o otázce důvěry vládě. Státní dumě jsou dále předkládány výroční zprávy ruské vlády. V pravomocích Státní dumy je také jmenování a odvolání předsedy centrální banky Ruské federace, komisaře pro lidská práva. Státní domy může vznést obvinění proti prezidentovi Ruské federace.⁷²

Pravomoci Rady federace jsou následující: schvalování změn hranic států Ruské federace, schvalování dekretů prezidenta republiky o zavedení stanného práva nebo výjimečného stavu. Dále může Rada federace vyhlásit prezidentské volby a současně vznést žalobu na prezidenta. Rada federace také jmenuje soudce Ústavního a Nejvyššího soudu.⁷³

Místní správa je vymezena v čl. 130–133 Ústavy Ruské federace. Ve zmíněných článcích je zaručena samospráva, která se týká především záležitostí místního významu a nakládání s obecním majetkem. Občasně mohou spravovat své místní záležitosti přímo prostřednictvím referenda.

⁶⁹ LEICHTOVÁ, Michaela, Ruská federace: Od Sovětského svazu k řízení demokracii. In: CABADA, Ladislav. *Nové demokracie střední a východní Evropy: komparace politických systémů*. Praha: Oeconomica, 2008. ISBN 978-80-245-1388-1, s. 384.

⁷⁰ Tamtéž, s. 345.

⁷¹ Článek 95 Ústavy Ruské federace. КОНСТИТУЦИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ [online], [cit. 2022-02-05]. Dostupné z WWW: <http://www.constitution.ru/index.htm>.

⁷² Tamtéž, článek 103 Článek 95.

⁷³ Tamtéž, článek 102.

Ústava Ruské federace vymezuje kromě moci zákonodárné a výkonné moc soudní, která je vymezena v čl. 118–129 Ústavy. Soudní moc je rozdělena podle ústavy na ústavní, civilní, správní a trestní.⁷⁴ Soudci jsou podle čl. 120 Ústavy nezávislí a řídí se pouze ústavním a federálním právem. Je jim zaručena imunita. Současně Ústava zavádí instituci Ústavního soudu, který se skládá z 19 soudců.⁷⁵

Ústava Ruské federace byla od roku 1993 několikrát novelizována – nejvýznamněji změny proběhly v roce 2008 a 2014. V roce 2008 v souvislosti s nástupem prezidenta Medveděva. V rámci této novelizace bylo prodlouženo funkční období prezidenta ze čtyř na šest let a funkční období poslanců Státní domy ze 4 let na 5 let.⁷⁶ Další změny Ústavy souvisela s anexí Krymská republiky, kdy byl přijat ústavní zákon o přijetí krymské republiky a vytvoření nových subjektů v rámci Ruské federace.

⁷⁴ Tamtéž, článek 118.

⁷⁵ Tamtéž, článek 125.

⁷⁶ HENDERSON, Jane. *The Constitution of the Russian Federation. A Contextual Analysis*. Oxford and Portland: Hart Publishing 2011. ISBN 978-1-84113-784-1, s. 125–130.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝKONNÁ MOC V ČR A V RUSKÉ FEDERACI

4.1 Výkonná moc v ČR

Výkonná moc je v Ústavě ČR zakotvena v hlavě třetí a je rozdělena mezi prezidenta republiky, vládu, ministerstva a jiné správní úřady a státní zastupitelství (např. institut veřejné žaloby v čl. 80 Ústavy ČR).⁷⁷ Pokud jde o vztah mezi prezidentem a parlamentem, který následně determinuje formu republiky, která může být buď prezidentskou, poloprezidentskou nebo parlamentní, je dle Ústavy ČR relativně obtížné tento vztah charakterizovat. Na jednu stranu dle Ústavy je prezident volen v přímé volbě, což by dokládalo prezidentskou formu vlády, ale absentuje zde prvek prezidentské odpovědnosti nebo odvolatelnosti ze strany parlamentu. Někteří autoři tak jako formu vlády uvádějí, že ČR je „*parlamentní republikou s významným postavením prezidenta republiky*.“⁷⁸

Postavení **prezidenta** je vymezeno v čl. 54–66, nicméně významnými aspekty, na které se tato část práce soustředí, je ustavení prezidenta do funkce včetně předpokladů, které musí osoba splňovat, aby mohla kandidovat na prezidenta. Dále bude pozornost soustředěna na pravomoci prezidenta a na postavení prezidenta v rámci ústavního systému. Pozornost bude věnována i prezidentské odpovědnosti.

Ustavení prezidenta do funkce probíhá po přímé volbě prezidenta, která byla uzákoněna v roce 2012 a první přímé prezidentské volby proběhly v roce 2013. Přímá volba prezidenta probíhá zpravidla ve dvou kolech – tedy prezidentem je zvolen takový kandidát, který obdrží nadpoloviční většinu všech hlasů, a tedy pokud takový kandidát není vybrán v prvním kole, následuje do 14 dnů druhé kolo, do kterého postupují kandidáti dva.⁷⁹

⁷⁷ GERLOCH, Aleš, Jiří HŘEBEJK a Vladimír ZOUBEK. *Ústavní systém České republiky*. 5. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-423-7, s. 167.

⁷⁸ Tamtéž, s. 167. Obdobně viz také SLÁDEČEK, Vladimír. *Ústava České republiky: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2016. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-590-9, s. 550–555.

⁷⁹ Zákon č. 275/2012 Sb., o volbě prezidenta republiky a o změně některých zákonů.

Pravomoci prezidenta ČR je možné rozdělit do dvou kategorií. V první kategorii jsou pravomoci, které prezident může vykonávat suverénně, a ve druhé pak pravomoci s kontrasignací vlády, kdy prezident potřebuje pro potvrzení svého rozhodnutí spolupodpis předsedy vlády. Pravomoci bez spolupodpisu jsou vymezeny v čl. 62 Ústavy ČR a jsou jimi:

- a) jmenování a odvolání předsedy vlády a další členy vlády, přijímání jejich demise a odvolávání a přijímání demise vlády,
- b) svolávání Poslanecké sněmovny,
- c) rozpouštění Poslanecké sněmovny,
- d) pověřování vlády, jejíž demisi přijal nebo kterou odvolal, výkonem jejich funkcí prozatímně,
- e) jmenování soudců Ústavního soudu (včetně předsedy a místopředsedy),
- f) jmenování předsedy a místopředsedy Nejvyššího soudu,
- g) odpouštění a zmírnění trestů a zahlazení odsouzení,
- h) právo vetovat zákon,
- i) podepisování zákonů,
- j) jmenování prezidenta a viceprezidenta Nejvyššího kontrolního úřadu,
- k) jmenování členů Bankovní rady České národní banky.
- l) Pravomoci s kontrasignací jsou následující:
- m) zastupování státu navenek,
- n) sjednávání a ratifikace mezinárodních smluv,
- o) vrchní velení vojsku,
- p) přijímání vedoucích zastupitelských misí,
- q) pověřování a odvolávání vedoucích zastupitelských misí,
- r) jmenování a povyšování generálů,
- s) propůjčování a udělování státních vyznamenání,
- t) jmenování soudců,
- u) nařízení, aby se trestní řízení nezačalo a bylo-li zahájeno, aby se v něm nepokračovalo,
- v) udělování amnestie.

Významným aspektem prezidentské moci je vztah prezidenta k vládě. Prezident jmenuje předsedu vlády a na jeho návrh i ostatní členy vlády.⁸⁰ Jak dovozuje odborná literatura, prezident je tak vázán návrhem předsedy vlády,⁸¹ což byla otázka velmi diskutovaná během situace po volbách do Poslanecké sněmovny v říjnu 2021. Dále prezident odvolává členy vlády, pokud to navrhne předseda vlády,⁸² a tedy je opět možné konstatovat, že odvolání člena vlády bez souhlasu, či spíše iniciativy premiéra není možné. Prezident tak nemůže odvolat ministra jen ze své vůle. Nicméně prezident přijímá demisi jednak vlády jako celku, jednak jednotlivých ministrů. Ústava dále stanoví obligatorní přijetí demise, tedy případy, kdy prezident ČR demisi přijmout musí. Takovým případem je situace, kdy Poslanecká sněmovna zamítne žádost o vyslovení důvěry vládě nebo pokud jí vysloví nedůvěru. Dalším případem obligatorního přijetí demise je ustavující schůze nově zvolené Poslanecké sněmovny.⁸³ Ve všech těchto případech Ústava ČR stanoví prezidentovi povinnost přijmout demisi vlády. Současně prezident má povinnost vládu odvolat v případě, že měla podat demisi, ale neudělala to.⁸⁴ Úvahou *a contrario* je možné dovést, že v ostatních případech, které nespádají do obligatorního přijetí demise prezidentem, prezident demisi vlády přijmout nemusí.

Zároveň je třeba vymezit **vztah prezidenta k moci zákonodárné**. Zákonodárnou moc v ČR představuje parlament, který má dvě komory – Poslaneckou sněmovnu a Senát. Zasedání obou těchto komor jsou stálá, tedy na rozdíl od systému např. Rakouska-Uherska nebo první republiky, kdy se komory scházely pouze v některých měsících (tzv. sesiová zasedání).⁸⁵ Ústava stanoví, že prezident svolá zasedání Poslanecké sněmovny tak, aby zasedání bylo zahájeno nejpozději třicátý den po dni voleb.⁸⁶ Zároveň ale Ústava poskytuje určitou „pojistku“ pro případ, že by prezident zasedání Poslanecké sněmovny nesvolal, která spočívá v tom, že pokud prezident Poslaneckou sněmovnu nesvolá, sejde se sněmovna třicátý den po dni voleb.

⁸⁰ Článek 68 odst. 2 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

⁸¹ GERLOCH, Aleš, JIŘÍ HŘEBEJK a VLADIMÍR ZOUBEK. *Ústavní systém České republiky*. 5. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-423-7, s. 172.

⁸² Článek 74 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

⁸³ Článek 73 odst. 2 a 3 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

⁸⁴ Článek 75 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

⁸⁵ PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo a státověda. II. díl. Ústavní právo České republiky*. Praha: Leges, 2011. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-90-5, s. 75.

⁸⁶ Článek 34 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

Prezident republiky také rozpouští Poslaneckou sněmovnu. Ústava ČR vymezuje situace, ve kterých musí prezident Poslaneckou sněmovnu rozpustit, a situace, ve kterých ji rozpustit může, ale nemusí. Povinnost prezidenta rozpustit poslaneckou sněmovnu vymezuje čl. 35 odst. 2 Ústavy a jedná se o případ, kdy rozpuštění navrhne sama Poslanecká sněmovna a souhlasila s ním třípětinová většina poslanců. Současně prezident může, ale nemusí rozpustit Poslaneckou sněmovnu v případě, že Poslanecká sněmovna nevyslovila důvěru jmenované vládě, „*jejíž předseda byl prezidentem republiky jmenován na návrh předsedy Poslanecké sněmovny*“,⁸⁷ Poslanecká sněmovna se neusnesla do tří měsíců na návrhu zákona, se kterým spojila otázku důvěry, zasedání Poslanecké sněmovny je delší, než Ústava připouští, Poslanecká sněmovna přerušila zasedání na dobu delší, než Ústava dovoluje a Poslanecká sněmovna nebyla po dobu delší než tři měsíce usnášeníschopná.⁸⁸

Prezident má také významné místo v legislativním procesu, protože podepisuje zákony. Současně mu Ústava dává právo tzv. suspenzivního veta,⁸⁹ což znamená, že prezident má právo vrátit zákon do 15 dnů s odůvodněním Poslanecké sněmovně. Nutno ovšem dodat, že Poslanecká sněmovna může prezidentské veto přehlasovat, pokud se zákonem souhlasí nadpoloviční většina všech poslanců, tedy alespoň 101 poslanců.⁹⁰ Prezidentské veto má ovšem jednu výjimku, kterou stanoví čl. 50 odst. 1 Ústavy ČR, a to jsou ústavní zákony, které prezident vetovat nemůže. K úplnosti vztahu prezidenta k legislativnímu procesu je nutné dodat, že přijaté zákony podepisuje prezident republiky spolu s předsedou vlády.⁹¹

Ústava dále vymezuje kromě vztahu mezi výkonnou (prezidentskou) a zákonodárnou mocí určité hranice, které je možné vidět v zavedení neslučitelnosti funkcí. Ústava stanoví, že výkon prezidentské moci není slučitelný s výkonem úřadu poslance nebo senátora a v případě, že by se poslanec nebo senátor stali prezidentem, jeho poslanecký, resp. senátorský mandát tímto dnem končí.⁹²

⁸⁷ Jedná se tedy o třetí pokus vlády (viz výše). Článek 35 odst. 1 písm. a) zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

⁸⁸ Článek 35 odst. 1 písm. b) – d) ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

⁸⁹ GERLOCH, Aleš, Jiří HŘEBEJK a Vladimír ZOUBEK. *Ústavní systém České republiky*. 5. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-423-7, s.

⁹⁰ Článek 50 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

⁹¹ Článek 51 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

⁹² Článek 22 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

Možnost odvolání prezidenta je v Ústavě ČR zakotvena v čl. 65, který stanoví, že senát může proti prezidentovi podat ústavní žalobu k Ústavnímu soudu, a to „*pro velezradu nebo pro hrubé porušení Ústavy nebo jiné součásti ústavního pořádku.*“⁹³ V takovém případě je k přijetí ústavní žalobě Senátem třeba souhlasu třípětinové většiny přítomných senátorů. V případě schválení ústavní žaloba je předána Poslanecké sněmovně, která ústavní žalobu přijme nebo odmítne, opět se tak děje třípětinovou většinou, nicméně tentokrát všech, nikoliv všech přítomných, poslanců. V případě, že se Poslanecká sněmovna nevysloví do 3 měsíců, má se za to, že je ústavní žaloba odmítnuta.⁹⁴ V případě souhlasu Poslanecké sněmovny s ústavní žalobou, rozhoduje Ústavní soud, zda prezident ztrácí či neztrácí prezidentský úřad.

Moc výkonnou tvoří v ČR dále vláda. V souvislosti s vládou a jednotlivými ministerstvy se občas mluví jako o moci exekutivní v užším slova smyslu.⁹⁵ Současně je vláda v čl. 67 Ústavy ČR vymezena jako „vrcholný orgán moci výkonné“. Zásadní otázkou pro charakteristiku tohoto ústavního institutu je její složení. Vláda je v Ústavě ČR označena jako sbor nebo kolektivní orgán, který se skládá z předsedy vlády, místopředsedy vlády a ministrů.⁹⁶ Zajímavý je aspekt, že počet ministrů není Ústavou ČR ani zákonem přesně stanoven, takže počet ministrů může být rozdílný. Ovšem na druhou stranu je třeba poznamenat, že zákon č. 2/1969 Sb., kompetenční zákon ve znění pozdějších předpisů, vyjmenovává ministerstva a stanoví, že v čele každého ministerstva musí stát ministr. Současně pokud jde o vztah vlády a ministerstev § 28 odst. 1 zákona č. 2/1969 Sb., kompetenční zákon, „*činnost ministerstev řídí, kontroluje a sjednocuje vláda České republiky.*“ Ministr je současně ústavně-politicky odpovědný za příslušné ministerstvo, v jehož čele je, a je kontrolován běžnými demokratickými prostředky, např. dle čl. 53 odst. 1 Ústavy.⁹⁷

⁹³ Článek 65 odst. 2 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

⁹⁴ Článek 65 odst. 3 odst. 2 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

⁹⁵ GERLOCH, Aleš, Jiří HŘEBEJK a Vladimír ZOUBEK. *Ústavní systém České republiky*. 5. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-423-7, s. 184.

⁹⁶ Článek 67 odst. 2 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

⁹⁷ GERLOCH, Aleš, Jiří HŘEBEJK a Vladimír ZOUBEK. *Ústavní systém České republiky*. 5. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-423-7, s. 185.

- a) Vláda je dle Ústavy ČR odpovědná Poslanecké sněmovně.⁹⁸ Tato odpovědnost se projevuje v následujících institutech:
- b) vláda musí po své jmenování do 30 dnů předstoupit před Poslaneckou sněmovnu s žádostí o důvěru,⁹⁹
- c) v případech, kdy to vlády shledá jako žádoucí, může předstoupit před Poslaneckou sněmovnu s žádostí o důvěru,¹⁰⁰
- d) Poslanecká sněmovna může kdykoliv vládě vyslovit nedůvěru.¹⁰¹

Důsledkem odpovědnosti vlády vůči Poslanecké sněmovně je demise vlády.¹⁰² Jinými slovy v případě, že vláda nedostane důvěru Poslanecké sněmovny nebo jí Poslanecká sněmovna vysloví nedůvěru, musí podat demisi a prezident musí tuto demisi přijmout. V případě, že vláda měla dle výše uvedeného demisi podat, ale nepodala, má současně prezident povinnost ji odvolat. Pokud jde o vyslovení nedůvěry, Poslanecká sněmovna hlasuje o vyslovení nedůvěry vládě v případě, že návrh na projednání nedůvěry podá alespoň 50 poslanců.¹⁰³ Jak uvádí Gerloch, Hřebejk a Zoubek: „*Druhým ústavním důsledkem odpovědnosti vlády Poslanecké sněmovně je stav politické diskontinuity legislativní moci, se kterou se pojí i ústavní diskontinuity odpovědnosti: vláda podá demisi vždy po ustavující schůzi nově zvolené Poslanecké sněmovny.*“¹⁰⁴ Jinými slovy vláda je do značné míry spojená s Poslaneckou sněmovnou a právě vlivem uvedených mechanismů (vznik nové vlády po ustanovení nové Poslanecké sněmovny, vyslovení důvěry/nedůvěry vládě apod.) je vláda do značné míry politicky spjatá právě s Poslaneckou sněmovnou.

Vláda ČR je charakteristická tím, že její předseda má velmi silné postavení. Mezi jeho pravomoci patří:

- a) navržení ostatních členů vlády,¹⁰⁵

⁹⁸ Článek 68 odst. 1 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

⁹⁹ Článek 68 odst. 3 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

¹⁰⁰ Článek 71 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

¹⁰¹ Článek 70 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

¹⁰² GERLOCH, Aleš, Jiří HŘEBEJK a Vladimír ZOUBEK. *Ústavní systém České republiky*. 5. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-423-7, s. 186.

¹⁰³ Článek 72 odst. 2 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

¹⁰⁴ GERLOCH, Aleš, Jiří HŘEBEJK a Vladimír ZOUBEK. *Ústavní systém České republiky*. 5. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-423-7, s. 186–187.

¹⁰⁵ Článek 68 odst. 2 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

- b) navržení odvolání člena vlády,¹⁰⁶
- c) kontrasygnace rozhodnutí prezidenta v Ústavou vymezených případech,¹⁰⁷
- d) disponuje dominantním postavením v Bezpečnostní radě státu,¹⁰⁸
- e) podpis zákonů, zákonných opatření Senátu a nařízení vlády.

Pokud jde o rozhodovací pravomoc předsedy vlády v oblastech, které jsou svěřeny prezidentovi, tedy o pravomoci, které prezident ČR vykonává s kontrasygnací jedná se o následující činnosti:

- a) zastupování státu navenek,
- b) sjednávání a ratifikace mezinárodních smluv; sjednávání mezinárodních smluv může přenést na vládu nebo s jejím souhlasem na její jednotlivé členy,
- c) vrchním velení ozbrojených sil,
- d) přijímání vedoucí zastupitelských misí,
- e) pověření a odvolání vedoucí zastupitelských misí,
- f) vyhlášení voleb do Poslanecké sněmovny a do Senátu,
- g) jmenování a povyšování generálů,
- h) propůjčování a udělování státních vyznamenání, nezmocní-li k tomu jiný orgán,
- i) jmenování soudců,
- j) nařízení, aby se trestní řízení nezačalo, a bylo-li zahájeno, aby se v něm nepokračovalo,
- k) udělení amnestií.¹⁰⁹

Jak vyplývá z výše uvedeného, je postavení předsedy vlády v ČR velmi silné, neboť vykonává nejen nejvyšší funkci orgánu, který stojí na vrcholu výkonné moci, ale současně má vliv i na výkon moci prezidentské, tedy zasahuje do oblastí reprezentace státu navenek, do oblasti bezpečnosti státu, včetně povyšování generálů, udělování amnestií, jmenování soudců apod.

¹⁰⁶ Článek 74 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

¹⁰⁷ Článek 63 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

¹⁰⁸ Podle ústavního zákona č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti ČR.

¹⁰⁹ Článek 63 odst. 1 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

4.2 Výkonná moc v Ruské federaci

Výkonná moc v Rusku se skládá z prezidenta a vlády. Prezidentova funkce je vymezena v čl. 80–93 Ústavy Ruské federace a pravomoci a funkce vlády jsou ustanoveny v čl. 110–117 Ústavy Ruské federace.

V této části bude pozornost nejprve věnována prezidentovi republiky, u kterého bude zkoumán způsob ustavení prezidenta do funkce včetně předpokladů, které musí osoba splňovat, aby mohla kandidovat na ruského prezidenta. Dále bude pozornost soustředěna na pravomoci prezidenta a na postavení prezidenta v rámci ruského ústavního systému. Pozornost bude věnována i prezidentské odpovědnosti.

Prezident Ruské federace je volen na šest let v přímé volbě na základě všeobecného, rovného a přímého hlasovacího práva.¹¹⁰ Prezidentem může být zvolen občan ruské federace, kterému je alespoň 35 let, má alespoň 10 let trvalé bydliště na území Ruské federace. Prezidentem se stává kandidát, který ve volbách získal nadpoloviční většinu hlasů, zároveň zákon stanoví, že volby jsou neplatné, pokud se hlasování nezúčastnila alespoň polovina voličů, kteří jsou zařazeni na seznam voličů.¹¹¹ Ve druhém kole, do kterého postupují dva nejuspěšnější kandidáti, je zvolen prezidentem ten kandidát, který obdrží nadpoloviční většinu hlasů.¹¹²

Pravomoci ruského prezidenta jsou vymezeny v čl. 83, 84 a 86 Ústavy Ruské federace. V případě ruského prezidenta je možné vytyčit pravomoci, které vykonává suverénně, po dohodě se Státní dumou, Radou federace nebo oběma komorami parlamentu nebo na návrh vlády či jejího předsedy.

Prezident má právo předsedat zasedání vlády Ruské federace. Dále tvoří a vede Radu bezpečnosti Ruské federace, schvaluje vojenskou doktrínu Ruské federace a je vrchním velitelem ozbrojených sil. Na návrh předsedy vlády jmenuje a odvolává místopředsedu vlády a jednotlivé ministry.

¹¹⁰ Článek 81 Ústavy Ruské federace. КОНСТИТУЦИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ [online], [cit. 2022-02-08]. Dostupné z WWW: <http://www.constitution.ru/index.htm>.

¹¹¹ Článek 15 zákona z 24. 4. 1991 č. N 1096-1, o volbách prezidenta Ruské federace [online], [cit. 2022-02-08]. Dostupné z WWW: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_64/.

¹¹² Tamtéž, článek 16.

Po dohodě se Státní dumou prezident jmenuje předsedu vlády. Státní dumě prezident předkládá návrh na jmenování nebo odvolání předsedy Centrální banky Ruské federace. Dále prezident předkládá návrhy na jmenování soudců Ústavního soudu, Nejvyššího soudu, nejvyššího arbitrážního soudu, soudců federálních soudů Radě federace. Po dohodě s oběma komorami federálního shromáždění jmenuje a odvolává diplomatické zástupce Ruské federace v cizích zemích a u mezinárodních organizací.¹¹³

Prezident také vyhláší volby do Státní dumy, rozpouští Státní dumu v případech, které vymezuje Ústava, vyhláší referendum dle pravidel stanovených zákonem, podepisuje zákony, podává Federálnímu shromáždění každoročně zprávy o situaci v zemi, o vnitřní a zahraniční politice státu a Státní dumě předkládá účty.¹¹⁴ Dále prezident řídí zahraniční politiku Ruské federace, sjednává a podepisuje mezinárodní smlouvy a přijímá diplomatické zástupce cizích států.

Dále je třeba analyzovat **vztah prezidenta k vládě**. Prezident jmenuje předsedu vlády se souhlasem Státní dumy, a to jednak po nástupu nového prezidenta nebo po demisi vlády předchozí.¹¹⁵ Poté, co prezident jmenuje vládu, posuzuje tuto vládu Státní дума, která ji může potvrdit nebo odmítnout. V případě, že Státní дума odmítne vládu třikrát, je rozpuštěna.¹¹⁶ Prezident dále rozhoduje o demisi vlády, kterou může přijmout nebo zamítnout,¹¹⁷ ale zároveň může vládě demisi i nařídit.¹¹⁸ Prezident může nařídit demisi vládě v případě, že Státní дума této vládě opakovaně vysloví nedůvěru, nicméně prezident může v takovém případě rozpustit i Státní dumu.¹¹⁹

Současně vzhledem k systému tzv. *checks and balances* je nutné vymezit **vztah prezidenta k moci zákonodárné**. Prezident Ruské federace svolává Státní dumu, ale pouze v případě, že chce, aby se zákonodárny sbor sešel dříve než třicátý den po volbách. Jinými slovy prezident není povinen svolat Státní domu, protože Ústava Ruska počítá

¹¹³ Článek 83 Ústavy Ruské federace. КОНСТИТУЦИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ [online], [cit. 2022-02-17]. Dostupné z WWW: <http://www.constitution.ru/index.htm>.

¹¹⁴ Tamtéž, článek 84.

¹¹⁵ Tamtéž, článek 111.

¹¹⁶ Tamtéž článek 111 odst. 3 a 4.

¹¹⁷ Tamtéž článek 117 odst. 1.

¹¹⁸ Tamtéž článek 117 odst. 2.

¹¹⁹ Článek 117 odst. 3 Ústavy Ruské federace. КОНСТИТУЦИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ [online], [cit. 2022-02-09]. Dostupné z WWW: <http://www.constitution.ru/index.htm>.

s tím, že Státní дума se schází třicátý den po volbách, ale prezident má možnost svolat dolní komoru zákonodárné moci dříve.

Ruský prezident zároveň může rozpustit Státní dumu v případech vymezených ústavou. Prvním případem skutečnost, že Státní Duma třikrát odmítne kandidáta na post předsedy vlády a druhým pak vyslovení nedůvěry vládě. V případě, že Státní дума vysloví nedůvěru vládě, na čemž se usnáší nadpoloviční většinou z celkového počtu poslanců Státní dumy, o demisi vlády následně rozhoduje prezident. V takovém případě pak ruský prezident může buď oznámit demisi vlády nebo rozhodnutí Státní dumy o demisi vlády odmítnout. V případě odmítnutí demise může Státní дума o vyslovení nedůvěry vládě hlasovat znovu, a pokud opět vysloví vládě nedůvěru, prezident má možnost Státní dumu rozpustit.¹²⁰ Jinými slovy v případě, že Státní дума vysloví nedůvěru vládě, je na prezidentovi, zda tuto demisi oznámí nebo odmítne, a pokud Státní дума vysloví během tří měsíců nedůvěru vládě podruhé, může prezident buď demisi vlády přijmout nebo Státní dumu rozpustit. Je tedy na vůli prezidenta, zda rozpustí dolní komoru zákonodárného sboru nebo přijme demisi vlády.

Podle článku 107 Ústavy Ruské federace zasahuje prezident i do zákonodárného procesu. V první řadě je třeba zmínit, že disponuje zákonodárnou iniciativou, a tedy může navrhopvat zákony. Následně zákon, který je přijatý Státní dumou i Radou federace, je do pěti dnů předložen prezidentovi k podpisu. Prezident v této fázi legislativního procesu disponuje právem veta, a tedy může zákon, který je mu předložen, zamítnout. V případě, že tak prezident učiní, může být Federálním shromážděním přehlasován, a to v případě, že ve Státní dumě i v Radě federace se členové obou orgánů vysloví dvoutřetinovou většinou z celkového počtu pro přijetí zákona. V případě, že je prezidentovo veto přehlasováno, má prezident povinnost zákon podepsat a do sedmi dnů zveřejnit.

Prezident může být na popud zákonodárné moci odvolán. Možnost vznesení obvinění proti prezidentovi s žádostí na odvolání má Státní дума.¹²¹ Ústava ovšem stanoví pouze taxativně vymezené důvody (není tedy možné se od těchto důvodů odchýlit nebo je rozšiřovat), pro které je možné prezidenta Ruské federace odvolat. Těmito důvody jsou

¹²⁰ Tamtéž, článek 111.

¹²¹ Článek 103 odst. 1 písm. h) Ústavy Ruské federace. КОНСТИТУЦИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ [online], [cit. 2022-02-09]. Dostupné z WWW: <http://www.constitution.ru/index.htm>.

velezrada a těžký zločin.¹²² Orgány, které se účastní odvolání ruského prezidenta, je Státní дума, Rada federace, Nejvyšší soud a Ústavní soud Ruské federace.

V první etapě se řízení o odvolání prezidenta řeší ve Státní dumě, pokud to podpoří alespoň jedna třetina poslanců. Návrh na obvinění prezidenta by měl obsahovat znaky trestného činu, ze kterých je zřejmé, jaký důvod pro odvolání prezidenta byl naplněn. Následně dá Státní дума příkaz k vytvoření komise pro posouzení celého případu, která následně vyhotoví závěrečnou zprávu.

Následně Státní дума návrh obžaloby vzešlý z jednání komise schválí a následně přichází přezkum Nejvyššího soudu, který ze svého zkoumání vydá závěr. V případě, že se Nejvyšší soud přikloní k tomu, že je odvolání prezidenta opodstatněné, obžaloba je postoupena Ústavnímu soudu. Ústavní soud následně v případě kladného závěru pošle svůj závěr Radě federace. Rada federace je poslední instancí, která po návrhu Státní dumy, Nejvyššího soudu a Ústavního soudu rozhoduje o tom, zda prezident bude sesazen či nikoliv. V Radě federace se rozhoduje v tomto případě dvoutřetinovou většinou všech členů, je tedy nutné, aby pro odvolání prezidenta hlasovalo alespoň 111 členů Rady federace.¹²³ Současně Ústava Ruska stanoví, že celý výše uvedený proces musí proběhnout do 3 měsíců, pokud se tak nestane je návrh Státní dumy na odvolání prezidenta považován za zamítnutý.

Orgánem moci výkonné v Ruské federaci je vláda, kterou tvoří předseda vlády, místopředseda a federální ministři.¹²⁴ Jak uvádí odborná literatura, v Ruské federaci existuje na poli výkonné moci dualismus, a tedy je tato moc vykonávána prezidentem a vládou, přestože dle Ústavy Ruské federace je prezidentem hlavou státu, ale ne předsedou vlády.¹²⁵ Nicméně prezident přímo řídí některé vládě podřízené subjekty jako jsou: ministerstvo vnitra, ministerstvo obrany, ministerstvo pro energie a ministerstvo

¹²² KREMYANSKAYA, Elena A., KUZNETSOVA, Tamara O., RAKITSKAYA, Inna A., *Russian Constitutional Law*. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing 2014. ISBN 978-1-4438-6394-0, s. 107.

¹²³ Tamtéž, s. 108.

¹²⁴ Článek 110 Ústavy Ruské federace. КОНСТИТУЦИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ [online], [cit. 2022-02-16]. Dostupné z WWW: <http://www.constitution.ru/index.htm>.

¹²⁵ KREMYANSKAYA, Elena A., KUZNETSOVA, Tamara O., RAKITSKAYA, Inna A., *Russian Constitutional Law*. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing 2014. ISBN 978-1-4438-6394-0, s. 151.

zahraničních věcí nebo dále Federální bezpečnostní služba nebo zahraniční zpravodajská služba.¹²⁶

Pokud jde o strukturu federální výkonné moci, zahrnuje federální ministerstva, v jejichž čele stojí federální ministři jmenovaní prezidentem na návrh premiéra.¹²⁷ Ministerstva zajišťují právní úpravu s konkrétní sféře a dohlížejí na agentury, které jim jsou podřízené. Není bez zajímavosti, že ani Ústava, ani žádný zákon nestanoví konkrétní počet ministerstev, která mohou existovat. Počet a kompetence ministerstev jsou upravovány tradičně prezidentskými dekrety o struktuře federálních orgánů výkonné moci, které vydává prezident nedlouho po své inauguraci, nicméně je může kdykoliv revidovat.¹²⁸ V čele vlády stojí její předseda, který podle článku 113 Ústavy Ruské federace vládu řídí, určuje hlavní oblasti její činnosti a její organizaci.

Jak bylo uvedeno výše, je to ruský prezident, kdo jmenuje předsedu vlády a následně na jeho návrh jednotlivé ministry a v tomto procesu je předseda vlády povinen do týdne od svého jmenování předložit prezidentovi návrhy na strukturu federálních výkonných orgánů. Prezident jmenuje předsedu vlády nejpozději dva týdny po svém nástupu.¹²⁹ V roce 1998 vznikl spor tehdejšího rusého prezidenta Borise Jelcina, který třikrát za sebou Státní dumě navrhl na post ministerského předsedy stejného kandidáta. Státní дума ovšem trvala na tom, že prezident musí pokaždé navrhnout jiného kandidáta. Tento spor se stal předmětem zkoumání ruského Ústavního soudu, který došel k závěru, že prezident může třikrát navrhnout Státní dumě stejného kandidáta a v případě, že Státní дума vysloví třikrát nesouhlas, může ji prezident rozpustit.¹³⁰

Ruská vláda je odpovědná prezidentovi a Státní dumě. Vláda podává demisi po zvolení nového ruského prezidenta a také ruský prezident může kdykoliv rozhodnout o demisi vlády jako celku nebo o demisi některého z ministrů. Kromě odpovědnosti vlády

¹²⁶ Tamtéž, s. 151.

¹²⁷ Článek 112 odst. 2 Ústavy Ruské federace. КОНСТИТУЦИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ [online], [cit. 2022-02-16]. Dostupné z WWW: <http://www.constitution.ru/index.htm>.

¹²⁸ KREMYANSKAYA, Elena A., KUZNETSOVA, Tamara O., RAKITSKAYA, Inna A., *Russian Constitutional Law*. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing 2014. ISBN 978-1-4438-6394-0, s. 152.

¹²⁹ Článek 111 Ústavy Ruské federace. КОНСТИТУЦИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ [online], [cit. 2022-02-17]. Dostupné z WWW: <http://www.constitution.ru/index.htm>.

¹³⁰ KREMYANSKAYA, Elena A., KUZNETSOVA, Tamara O., RAKITSKAYA, Inna A., *Russian Constitutional Law*. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing 2014. ISBN 978-1-4438-6394-0, s. 154.

prezidentovi je v rámci ruské ústavy vymezena odpovědnost vlády Státní dumě, která ji také může vyslovit nedůvěru. Usnesení o nedůvěře vládě se přijímá většinou hlasů z celkového počtu poslanců Státní dumy. Poté, co Státní дума vysloví vládě Ruské federace nedůvěru, může prezident Ruské federace oznámit demisi vlády nebo odmítnout rozhodnutí Státní dumy.¹³¹ Je to tedy prezident, který v konečné fázi rozhoduje o tom, zda ruská vláda odstoupí nebo ne. V případě zásadního nesouhlasu Státní dumy s vládou stanoví ruská Ústava v čl. 117 odst. 3, že v případě, že Státní дума do tří měsíců opětovně požádá demisi vlády, má prezident už pouze dvě možnosti – přijmout demisi vlády nebo rozpustit Státní dumu.

Pravomoci vlády Ruské federace jsou následující:

- a) vypracovat a předložit Státní dumě federální rozpočet a zajistit jeho plnění;
- b) předkládat Státní dumě zprávu o plnění federálního rozpočtu;
- c) předkládat Státní dumě výroční zprávy o výsledcích své práce, včetně otázek vznesených Státní dumou;
- d) zajistit provádění jednotné finanční, úvěrové a měnové politiky v Ruské federaci;
- e) zajistit v Ruské federaci provádění jednotné státní politiky v oblasti kultury, vědy, vzdělávání, ochrany zdraví, sociálního zabezpečení a ekologie;
- f) spravovat federální majetek;
- g) provádět opatření k zajištění obrany státu, bezpečnosti státu a provádění zahraniční politiky Ruské federace;
- h) provádět opatření k zajištění právního státu, lidských práv a svobod, ochrany majetku a veřejného pořádku a kontroly kriminality;
- i) vykonávat další pravomoci, které mu ukládá Ústava Ruské federace, federální zákony a vyhlášky prezidenta Ruské federace.¹³²

¹³¹ Článek 117 odst. 3 Ústavy Ruské federace. КОНСТИТУЦИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ [online], [cit. 2022-02-17]. Dostupné z WWW: <http://www.constitution.ru/index.htm>.

¹³² Článek 117 odst. 3 Ústavy Ruské federace. КОНСТИТУЦИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ [online], [cit. 2022-02-17]. Dostupné z WWW: <http://www.constitution.ru/index.htm>.

5 KOMPARACE VÝKONNÉ MOCI V ČR A RUSKU

Pokud jde o samotné vymezení výkonné moci, je možné konstatovat, že zatímco v Ústavě ČR je toto vymezení relativně jasné – je obsaženo v hlavě třetí, která je rozdělena na statě o prezidentovi republiky, vládě, ministerstvech a státních zastupitelstvích – v Ústavě Ruské federace toto vymezení není a je třeba vyjít z konkrétních ustanovení a teoretických základů státovědy, aby bylo možné vymezit, že výkonnou moc v Rusku tvoří prezident a vláda.

Volba prezidenta probíhá v ČR i v Ruské federaci obdobně. V obou případech se jedná o přímou volbu a hlasovat mohou všichni občané, kteří jsou starší 18 let a mají volební právo. V případě více kandidátů je v prvním kole zvolen ten kandidát, který obdrží nadpoloviční většinu hlasů, a pokud více než 50 % hlasů neobdrží žádný z kandidátů, postupují dva nejúspěšnější kandidáti do druhého kola, kde opět zvítězí ten kandidát, který obdrží nadpoloviční většinu hlasů.

Pravomoci prezidenta je možné rozdělit do několika okruhů. Jednak se jedná o pravomoci v oblasti zahraniční politiky, ve vztahu k vládě, ve vztahu k moci zákonodárné a soudní a ve vztahu k dalším ústavou vymezených institucí. Oblast zahraniční politiky je bezesporu oblastí, na kterou má prezident ČR i prezident Ruské federace významný vliv. Zároveň v obou případech je to i vláda, která do zahraniční politiky zasahuje. Zásadní otázkou tedy je, kdo dle ústavních dokumentů má větší vliv na tvorbu zahraniční politiky.

Nejprve je třeba vymezit, co všechno zahrnuje pojem zahraniční politika ve vztahu k výkonné moci, resp. k prezidentské funkci. Jedná se především o směřování zahraniční politiky jako takové – tedy vytváření vztahů s ostatními státními útvary, uzavírání smluv a dohod s těmito státy, ale i s mezinárodními organizacemi, přijímání diplomatických misí a jmenování členů diplomatických misí v zahraničí. Zahraniční politika bezesporu zahrnuje i reprezentativní funkci, tedy navazování nebo utvrzování vztahů s jinými zeměmi a prosazování zájmů své země v zahraničí.

Pokud jde o vlastní jádro zahraniční politiky, tedy o její tvorbu a směřování, je tato úloha Ústavou ČR svěřena vládě. Jak dodává např. R. Druláková a P. Drulák, „*prezident má významné pravomoci v procesu vytváření vlády..., ovšem při tvorbě zahraniční politiky*

je odkázán na vládu.“¹³³ Projevuje se to především tak, že v případě zastupování státu navenek, sjednávání a ratifikace mezinárodních smluv, přijímání vedoucích zastupitelských misí apod. musí mít prezident souhlas předsedy vlády, neboť se jedná o prezidentské pravomoci s kontrasignací.

Ruskému prezidentovi naopak Ústava svěřuje daleko **větší kompetence v zahraniční politice**, jejíž hlavní směry utváří¹³⁴ a řídí.¹³⁵ Není tedy při její tvorbě odkázána na souhlas předsedy vlády nebo jiného orgánu. Určité omezení prezidentské moci v oblasti zahraniční politiky je možné najít jednak v povinnosti prezidenta předkládat každoročně zprávy o směřování zahraniční politiky Federálnímu shromáždění a zároveň v nutnosti konzultovat s Federálním shromážděním jmenování a odvolávání diplomatických zástupců. Dá se tedy shrnout, že v oblasti zahraniční politiky má prezident Ruské federace daleko více pravomocí, které až na určité výjimky nejsou omezovány jiným orgánem moci výkonné. Prezident ČR naopak vliv na tvorbu zahraniční politiky má je do té míry, kterou mu umožní předseda vlády.

Další významný okruh prezidentských pravomocí je **vztah prezidenta k vládě**. Jak v případě ČR, tak v případě Ruska prezident jmenuje předsedu vlády. V Ruské federaci je jmenování předsedy vlády vázáno na dohodu se Státní dumou, v ČR podobné omezení není. Ústava ČR v čl. 62 písm. a) stanoví, že prezident republiky „*jmenuje a odvolává předsedu a další členy vlády a přijímá jejich demisi, odvolává vládu a přijímá její demisi.*“¹³⁶ Ústava ČR tedy ponechává na vůli prezidenta, koho jmenuje na post předsedy vlády a v tomto smyslu prezident ČR není vázán ani výsledky voleb ani návrhy zákonodárných sborů. Jediné omezení, které Ústava ČR ke jmenování vlády uvádí, je, že v případě „*třetí vlády*“ (tedy když dvě předchozí jmenované prezidentem nezískají důvěru Poslanecké sněmovny), „*jmenuje prezident republiky předsedu vlády na návrh Poslanecké sněmovny.*“¹³⁷ Na druhou stranu k možnosti prezidenta ČR jmenovat na post předsedy vlády kohokoliv je nutné dodat, že prezidentem jmenovaná vláda následně musí

¹³³ DRULÁKOVÁ, Radka, DRULÁK, Petr. *Tvorba a analýza zahraniční politiky*. Vyd. 3. Praha: Oeconomica, 2011. ISBN 978-80-245-1815-2, s. 73–74.

¹³⁴ Článek 80 odst. 3 Ústavy Ruské federace. КОНСТИТУЦИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ [online], [cit. 2022-02-09]. Dostupné z WWW: <http://www.constitution.ru/index.htm>.

¹³⁵ Tamtéž, článek 86 písm. a).

¹³⁶ Článek 62 písm. a) ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

¹³⁷ Článek 68 odst. 3 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

získat důvěru Poslanecké sněmovny a je tedy možné konstatovat, že prezident je do určité míry vázán např. výsledky voleb nebo rozložením politických sil v Poslanecké sněmovně, protože v opačném případě by vláda důvěru Poslanecké sněmovny nezískala a prezident by po dvou neúspěšných pokusech byl stejně vázán návrhem Poslanecké sněmovny. Nicméně je možné shrnout, že prezident ČR má Ústavou svěřené větší možnosti při jmenování předsedy vlády než prezident Ruska, přestože v praktické politice ve výkonu této pravomoci přílišný rozdíl není.

V případě vlastního výkonu vládní moci prezident v Ruské federaci má právo předsedat zasedání vlády.¹³⁸ Obdobně se může i prezident ČR účastnit schůzí vlády a dále může „vyžádat si od vlády a jejích členů zprávy a projednávat s vládou nebo s jejími členy otázky, které patří do jejich působnosti.“¹³⁹

Dále je nutné komparovat i **vztah prezidenta k moci zákonodárné**. V obou případech, tedy jak v ČR, tak v Ruské federaci, prezident podepisuje zákony a může zákony i vetovat.¹⁴⁰ Pokud jde o legislativní proces, je nutné vytyčit hlavní rozdíl mezi oběma státy, což je zákonodárná iniciativa. V ČR je zákonodárná iniciativa dána pouze poslancům, skupině poslanců, Senátu jako celku, vládě nebo zastupitelstvu vyššího územního samosprávného celku,¹⁴¹ a prezident ČR tedy zákonodárnou iniciativu nemá. V Ruské federaci naopak zákonodárná iniciativa připadá prezidentovi, Radě federace a jejím členům, poslancům, vládě a zastupitelským orgánům Ruské federace, navíc pak ještě Ústavnímu soudu, Nejvyššímu soudu a Vyššímu arbitrážnímu soudu.¹⁴²

Neméně zajímavá je i komparace **prezidentského veta** vůči zákonu, který je zaslán prezidentovi. Jak v ČR, tak v Rusku může prezident svým vetem zabránit přijetí zákona, ale v obou případech může být prezidentské veto přehlasováno, přestože je možné konstatovat, že přehlasování prezidentského veta je v ČR snazší, neboť o tom rozhoduje

¹³⁸ Článek 83 písm. b) Ústavy Ruské federace. КОНСТИТУЦИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ [online], [cit. 2022-02-09]. Dostupné z WWW: <http://www.constitution.ru/index.htm>.

¹³⁹ Článek 64 odst. 2 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

¹⁴⁰ Článek 50 odst. 1 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR; článek 107 odst. 3 Ústavy Ruské federace. КОНСТИТУЦИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ [online], [cit. 2022-02-09]. Dostupné z WWW: <http://www.constitution.ru/index.htm>.

¹⁴¹ Článek 41 odst. 2 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

¹⁴² Článek 104 odst. 1 Ústavy Ruské federace. КОНСТИТУЦИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ [online], [cit. 2022-02-09]. Dostupné z WWW: <http://www.constitution.ru/index.htm>.

pouze jedna z komor Parlamentu, a to Poslanecká sněmovna. V Rusku musí být prezidentské veto přehlasováno současně oběma komorami Federálního shromáždění. V tomto bodu je tedy možné shrnout, že prezidentské právo veta je v Ruské federaci daleko silnější než v ČR.

Kromě podepisování zákonů, práva veta a případné zákonodárné iniciativy, je možné vymezit další aspekty vztahu mezi prezidentem a orgány moci zákonodárné. Jedním z takových aspektů je svolání dolní komory parlamentu, tedy Poslanecké sněmovny, resp. Státní dumy. Ústava ČR přímo stanoví jako jednu z pravomocí prezidenta svolání a rozpouštění zasedání Poslanecké sněmovny. V českém kontextu je to právě prezident, odvolává a svolává zasedání Poslanecké sněmovny, v ruském prostředí je Státní doma svolaná třicátý den po volbách, nicméně prezident ji může svolat i dříve.¹⁴³ Na rozdíl od ČR tak ruský prezident může ale nemusí svolat zasedání Státní dumy, nicméně podle čl. 109 odst. 1 Ústavy Ruské federace je to prezident, kdo může zasedání Státní dumy rozpustit. Prezident může Státní domu rozpustit v případě, že Státní дума třikrát zamítne kandidáta na předsedu vlády.¹⁴⁴

Pokud jde o **rozpuštění dolní komory** parlamentu v českém prostředí, vymezuje Ústava ČR situace, kdy ji prezident musí rozpustit, a případy, kdy je na uvážení prezidenta, zda Poslaneckou sněmovnu rozpustí. Je tedy možné konstatovat, že v případě rozpuštění dolní komory parlamentu v případě ČR i Ruska je prezident vázán pouze důvody, které jsou uvedené v ústavě, a nemá právo rozpustit dolní komoru zákonodárného sboru pouze dle svého uvážení. Mohlo by se zdát, že v ČR má prezident větší možnosti, resp. Ústava ČR mu poskytuje širší paletu situací, za kterých může Poslaneckou sněmovnu rozpustit. Nicméně je nutné konstatovat, že možnosti prezidentského rozpuštění Poslanecké sněmovny jsou spojeny s případy ochromení její činnosti (neschopnost se usnášet apod.). Současně možnost rozpustit dolní komoru zákonodárného sboru z důvodu neshody mezi mocí vládní a zákonodárnou (tedy nevyslovení důvěry vlády ani na třetí pokus v ČR, případně nepřijetí vlády v případě Ruska) je zásadní pravomoc prezidenta vůči moci zákonodárné a v tomto případě disponují oba prezidenti obdobnou pravomocí.

¹⁴³ Tamtéž, článek 99 odst. 2.

¹⁴⁴ Tamtéž článek 111.

V závěru komparace prezidentské moci je samozřejmě nutné zmínit i **možnost odvolání prezidenta**. Z analýzy tohoto postupu dle ústavního pořádku České republiky a obdobné analýzy v případě Ruské federace je možné dovodit, že v Rusku je odvolání prezidenta daleko komplikovanější a z hlediska provedení i náročnější. Zatímco v ČR se postupuje od horní komory zákonodárního sboru, která musí získat souhlas dolní komory a následně to vše musí schválit Ústavní soud, v Rusku je do tohoto procesu zapojen ještě Nejvyšší soud, a tedy dolní komora parlamentu iniciuje odvolání prezidenta, což následně přezkoumá Nejvyšší soud, po něm Ústavní soud a konečné rozhodnutí dává Rada konfederace. V souvislosti s tím, že vše musí být dokončeno do 3 měsíců se zdá, že v případě Ruska není příliš pravděpodobné, aby tímto postupem byl prezident odvolán.

Předmětem komparace musí být i druhý orgán moci výkonné, tedy **vláda**. Skutečnost, že vláda je orgánem moci výkonné je zakotvena, jak v Ústavě ČR, tak v Ústavě Ruské federace. Z obou Ústav zároveň vyplývá, že vláda je vrcholným orgánem této moci. Vztah vlády a prezidenta je ovšem v Rusku daleko těsnější než v ČR. Zatímco v ČR prezident jmenuje předsedu vlády a na jeho návrh ministry (viz výše), v Rusku prezident nejen jmenuje vládu, resp. předsedu vlády, ale svými rozhodnutími zasahuje i do jejich kompetencí. Toto se projevuje především v tom, že prezident stojí v čele několika ministerstev a dalších organizačních složek státu (např. ministerstva vnitra apod.) a zároveň je to prezident, který po svém nástupu podobu výkonné moci vytváří. Přestože se samozřejmě musí při této činnosti držet určitých mantinelů, které stanoví Ústava Ruska, je nutné konstatovat, že prezident má rozhodující slovo v otázce počtu federálních ministerstev apod. a svá rozhodnutí může kdykoliv během funkce měnit.

Zajímavou otázkou pro komparaci je **vztah vlády k zákonodárnému orgánu**, konkrétně k dolní komoře Parlamentu, resp. Federálního shromáždění. V tomto případě je nutné konstatovat, že vztah české vlády k Poslanecké sněmovně je daleko těsnější, než je tomu v Rusku. V ČR je vláda spojená s Poslaneckou sněmovnou, neboť po volbách nové Poslanecké sněmovny podává demisi a prezident jmenuje vládu jinou. Současně možnost vyslovení nedůvěry vládě je vázáno na předložení tohoto usnesení alespoň 50 poslanci a nedůvěra se vyslovuje souhlasem nadpoloviční většiny všech poslanců. Prezident ČR pak má Ústavou stanovené situace, ve kterých musí demisi vlády přijmout, a v případě,

že by vláda demisi nepodala, musí ji odvolat. Takovými případy jsou právě vyslovení nedůvěry nebo zamítnutí vyslovení důvěry.

V ruském prostředí je to prezident, kdo v konečném důsledku rozhoduje o demisi vlády a sám může vlády kdykoliv odvolat. Obdobu vyslovení nedůvěry, které zná český ústavní pořádek, obsahuje i Ústava Ruské federace. Státní дума může vyslovit nedůvěru vládě a toto rozhodnutí se přijímá (obdobně jako v ČR) nadpoloviční většinou hlasů. Na rozdíl od ČR, kdy prezident v případě vyslovení nedůvěry musí demisi vlády přijmout, v Rusku to prezident učinit nemusí a má tři možnosti. Může demisi nepřijmout, může demisi přijmout nebo může rozpustit Státní dumu. V případě, že je do tří měsíců opět ze strany Státní dumy vyslovena vládě nedůvěra, má prezident už pouze dvě možnosti – nařídít demisi vlády nebo rozpustit Státní dumu. V případě rozpuštění Státní dumy, vláda pokračuje ve své činnosti dál.

Kompetence vlády ČR a Ruské federace jsou si do určité míry podobné, ovšem i zde se vykytují v některých aspektech zásadní rozdíly. Především v čele vlády v obou případech stojí předseda vlády, jehož postavení je v ČR silnější, než je tomu u jeho ruského protějšku. Předseda vlády ČR má významné pravomoci nejen, pokud jde o vládu samotnou, ale má vliv i na rozhodování prezidenta. V Ruské federaci je to spíše naopak, neboť prezident vykonává vůči předsedovi vlády některé kompetence – stojí v čele několika ministerstev a rozhoduje tak např. o zahraniční politice Ruska, svými dekrety může ovlivnit a měnit kompetence a pravomoci jednotlivých ministrů a premiéra.

Některé pravomoci vlády jsou ovšem v ČR a Ruské federaci shodné – např. předkládat zákonodárnému orgánu návrh na schválení státního rozpočtu nebo státního závěrečného (federálního) účtu, předkládat zákonodárnému orgánu výsledky své činnosti a odpovídat na otázky jednotlivých členů Poslanecké sněmovny (poslanecké interpelace), resp. Státní dumy.

Hlavní výzkumnou otázkou, která byla v úvodu vymezena, bylo: **jaké jsou hlavní rozdíly v ústavním pojetím moci výkonné v ústavním systému České republiky a Ruska?** Zároveň byly položeny dílčí podotázky, na které komparace odpověděla. Pro shrnutí je možné tedy konstatovat, že postavení prezidenta v ruském ústavním systému je silnější než postavení prezidenta v českém ústavním systému. Ruský prezident není ze své funkce odpovědný, což není ani prezident ČR, ale ruský prezident není žádným jiným

ústavním orgánem kontrolován na rozdíl od prezidenta ČR, který některé své pravomoci může vykonávat pouze se souhlasem předsedy vlády (pravomoci s kontrasignací). Kromě toho o struktuře vlády a jejích pravomocích v Rusku rozhoduje prezident, zatímco v ČR je toto zakotveno v zákonných normách, a je to tedy v rukou zákonodárné moci.

Pokud jde o postavení vlády v tripartitě moci, je nutné říci, že silnější postavení v rámci tripartity moci má vláda, resp. premiér, v ČR. Český premiér vliv nejen na to, kdo bude členem vlády, ale i na zahraniční politiku státu a sjednávání mezinárodních smluv (v Rusku jsou to pravomoci prezidenta). Současně má velký vliv i na rozhodování v bezpečnostních otázkách státu, neboť je v čele Bezpečnostní rady státu.

Hlavní rozdíly v pojetí výkonné moci v ČR a Rusku jsou tedy následující:

- silnější postavení prezidenta v Ruské federaci, které se projevuje v problematičtějším sesazení prezidenta, než je tomu v ČR, pravomocí zákonodárné iniciativy, skutečností, že ruský prezident stojí v čele některých významných ministerstev, možností odvolání vlády nebo rozpuštění Státní dumy, které jsou širší než v ČR, možností zakládat a upravovat pravomoci jednotlivých ministerstev i premiéra,
- silnější postavení předsedy vlády v ČR, jež se projevuje především vlivem na výkon některých prezidentských pravomocí, silném postavení vůči ostatním členům vlády, jejichž demisi může navrhnout, výkonem pravomocí v oblasti zahraniční politiky a bezpečnostní politiky státu,
- vláda v ČR je spojena s výkonem moci zákonodárné, protože vláda vždy podá demisi po ustavení nové Poslanecké sněmovny a vzhledem ke skutečnosti, že musí získat důvěru této Poslanecké sněmovny, ustavuje se zpravidla z vítězných politických stran; vláda v Ruské federaci je naopak více spojena s prezidentem, neboť nová vláda je ustavena vždy po volbě nového prezidenta.

ZÁVĚR

Ústavní systém ČR a Ruska vycházejí z obdobných právních tradic, přestože historie ústavního vývoje v ČR a v Rusku byla do určité míry odlišná. Jak právní, resp. ústavní systém v ČR, tak ústavní systém v Ruské federaci vycházejí z tradic římského práva a řadí se ke kontinentálnímu právnímu okruhu.

Ústavy ČR a Ruské federace jsou koncipovány obdobně pouze s výjimkou zakotvení základních lidských práv a svobod, které jsou v ČR součástí Listiny základních práv a svobod, zatímco v Ruské federaci jsou přímo součástí jednoho ústavního dokumentu. Obě ústavy ovšem vymezují základní fungování státu včetně nejdůležitějších institucí. V obou případech je zdrojem moci lid, který vykonává svou moc nepřímo, a to prostřednictvím orgánů moci zákonodárné, výkonné a soudní.

Moc výkonná je v ČR i v Rusku reprezentovaná vládou a prezidentem. Ústava pak dává jak prezidentovi, tak vládě určité pravomoci, kterými naplňují výkon moci exekutivní. Zároveň je ale výkonná moc určitým způsobem limitovaná a v obou případech, jak v ústavním systému ČR, tak v ústavním systému Ruska, existují určité kontrolní mechanismy, kterými je výkonná moc regulována.

Hlavním rozdílem výkonné moci v ČR a v Rusku je postavení prezidenta. Prezident v Rusku má daleko silnější postavení než prezident v ČR. Jednak rozhoduje o pravomocích a vůbec o podobě vlády, neboť po svém nástupu vydává dekret, kterým určuje např. počet ministrů a jejich kompetence. Následně jmenuje předsedu vlády, který musí získat důvěru Státní dumy. V českém prostředí je vláda spojená s mocí zákonodárnou, protože vláda podá demisi vždy, když je nastolena nová Poslanecká sněmovna. Přestože vládu jmenuje prezident, který v této své pravomoci není ničím limitován, vláda následně musí získat důvěru Poslanecké sněmovny, a tak je logické, že je vláda spojená v orgánem mocí zákonodárné.

Dalším důležitým rozdílem je skutečnost, že v ČR má předseda vlády daleko silnější postavení, než má předseda vlády v Rusku. Český premiér tak disponuje možností ovlivňovat některé pravomoci prezidenta, neboť je prezident ČR může vykonávat pouze se souhlasem předsedy vlády. Kromě toho má český předseda vlády významný vliv na zahraniční a bezpečnostní politiku státu.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

ADAMOVIÁ, Karolina a Ladislav KRÍŽKOVSKÝ. *Základy politologie*. Praha: C.H. Beck, 2000. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-315-9.

CONNOLLY, William E., David MILLER, Alan RYAN a Janet COLEMAN, ed. *Blackwellova encyklopedie politického myšlení*. Vyd. 2. Brno: Barrister & Principal, 2000. Studium (Barrister & Principal). ISBN 80-85947-56-0.

DRULÁKOVÁ, Radka, DRULÁK, Petr. *Tvorba a analýza zahraniční politiky*. Vyd. 3. Praha: Oeconomica, 2011. ISBN 978-80-245-1815-2.

FILIP, Jan a Jan SVATOŇ. *Státověda*. 5. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. ISBN 978-80-7357-685-1.

GERLOCH, Aleš, Jiří HŘEBEJK a Vladimír ZOUBEK. *Ústavní systém České republiky*. 5. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-423-7.

HOLZER, Jan. *Politický systém Ruska: hledání státu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001. Politologická řada. ISBN 80-85959-97-6.

JELLINEK, Georg. *Všeobecná státověda*. Praha: J. Leichter 1906.

KLOKOČKA, Vladimír. *Ústavní zřízení evropských států: (srovnávací studie)*. Praha: Linde, 1996. ISBN 80-7201-010-7.

LEICHTOVÁ, Michaela, Ruská federace: Od Sovětského svazu k řízení demokracii. In: CABADA, Ladislav. *Nové demokracie střední a východní Evropy: komparace politických systémů*. Praha: Oeconomica, 2008. ISBN 978-80-245-1388-1, s. 379–397.

PAVLÍČEK, Václav. *Transformace ústavních systémů zemí střední a východní Evropy: sborník statí a texty ústav*. Praha: Vodnář, 1999. ISBN 80-85889-29-3.

PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo a státověda. II. díl. Ústavní právo České republiky*. Praha: Leges, 2011. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-90-5.

RYCHLÍK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století: spolupráce a konflikty 1914–1992*. Vydání ve Vyšehradu druhé. Praha: Vyšehrad, 2015. ISBN 978-80-7429-631-4.

SLÁDEČEK, Vladimír. *Ústava České republiky: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2016. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-590-9.

SVATOŇ, Jan, Stát a formy státoprávního uspořádání. In: *Stát, prostor, politika: vybrané otázky politické geografie*. Praha: Univerzita Karlova, 2000. ISBN 80-238-5566-2.

ŠAMALÍK, František, Počátky moderního konstitucionalismu, In: KUNC, Jiří a Zdeněk PINC. *Demokracie a ústavnost*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7066-309-X, s. 30.

ŠVANKMAJER, Milan. *Dějiny Ruska*. 5., rozš. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-613-2.

VLČEK, Eduard, SCHELLE, Karel, *Právní dějiny*. 3. *Státy střední a východní Evropy*. Brno: MU v Brně a Doplněk. Edice učebnice Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. ISBN 80-7239-18-X.

VLČEK, Eduard. *Moderní dějiny státu a práva v dokumentech*. Brno: Masarykova univerzita, 1993. ISBN 80-210-0605-6.

Seznam použitých zahraničních zdrojů

HENDERSON, Jane. *The Constitution of the Russian Federation. A Contextual Analysis*. Oxford and Portland: Hart Publishing 2011. ISBN 978-1-84113-784-1.

KREMYANSKAYA, Elena A., KUZNETSOVA, Tamara O., RAKITSKAYA, Inna A., *Russian Constitutional Law*. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing 2014. ISBN 978-1-4438-6394-0.

Seznam použitých internetových zdrojů

КОНСТИТУЦИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ [online], [cit. 2022-02-10]. Dostupné z WWW: <http://www.constitution.ru/index.htm>.

Zákon z 24. 4. 1991 č. N 1096-1, o volbách prezidenta Ruské federace [online], [cit. 2022-02-10] Dostupné z WWW: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_64/.

Seznam zákonů a zákonných norem

Zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti ČR.

Zákon č. 121/1920 Sb. z. a n., kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky.

Zákon č. 275/2012 Sb., o volbě prezidenta republiky a o změně některých zákonů.

Zákon č. 2/1969 Sb., kompetenční zákon ve znění pozdějších předpisů.

Zákon ČNR č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.

Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti ČR.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Darina Victoria Šablij

Obor: Právo v podnikání

Forma studia: kombinované studium

Název práce: Komparace výkonné moce v České republice a Ruské federaci

Rok: 2022

Počet stran textu bez příloh: 41

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů českých použitých zdrojů: 18

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 2

Počet internetových zdrojů: 2

Vedoucí práce: doc. JUDr. Jan Brázda, Ph.D.